

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Vývoj speciálních škol od poloviny 20. století do současnosti

Bakalářská práce

2024

Eliška Kuklíková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Eliška Kuklíková**
Osobní číslo: **H20145**
Studijní program: **B0288A250002 Humanitní studia**
Specializace: **Humanitní studia – Specializace v pedagogických vědách**
Téma práce: **Vývoj speciálních škol od poloviny 20. století do současnosti**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Motivace k vypracování práce

Toto téma jsem se rozhodla zpracovat, abych poukázala, jaký vývoj má speciální pedagogika a školství. Dalším důvodem je, že mnoho lidí pohlíží na děti se zdravotním či mentálním handicapem stále jako na méněcenné, což by se ve společnosti mělo změnit. Ačkoli tyto děti mnohdy nemohou být zařazeny formou inkluze do základních škol, není důvod je vyřazovat ze společenského života.

Předpokládaný cíl práce

Představit, jak se vyvíjela speciální pedagogika a speciální školy od 2. poloviny 20. století. Obecný vývoj speciálního školství, legislativy, obsahu, osnov a metod. Jakou mají možnost vzdělání na středních školách děti po absolvování speciální základní školy.

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jaké jsou názory na výuku ve speciálních školách. Poukázat na problematiku. Představit, kde pracovníci vidí nedostatky, zda si uvědomují slabá místa a jestli je potřeba jakéhokoli zlepšení.

Výzkumné šetření

Výzkumné šetření bude mít v teoretické části deskriptivní charakter, použity budou historiografické a heuristické metody. V praktické části pak kvalitativní výzkumný design, metodou sběru dat bude rozhovor. Výzkumným souborem budou pracovníci ve speciálních školách.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7.

MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-60-5.

RÝDL, Karel. *K úvoji správy a řízení školství v českých zemích I*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-322-5.

Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1990-. ISSN 1211-2720.

VOJTKO, Tibor. *Postižený člověk v dějinách II: texty k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe : vybrané příspěvky z konferencí Postižený člověk v proměnách času I a II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. Edice speciální pedagogiky. ISBN 978-80-7041-081-3.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **23. ledna 2024**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 23. ledna 2023

Prohlašuji:

Práci s názvem Vývoj speciálních škol od poloviny 20. století po současnost jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 13. 06. 2024

Eliška Kuklíková v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Chci poděkovat v první řadě panu prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly k dokončení této práce. Děkuji všem respondentům, kteří se podíleli na této práci svými cennými názory a informacemi.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na vývoj speciálních škol od poloviny 20. století do současnosti. Po úvodu následuje teoretická část, která je rozdělena na několik kapitol. První kapitola se zabývá speciální pedagogikou, kde jsou diskutovány termíny, historický vývoj a současný stav této disciplíny. Další kapitola se věnuje rozdělení poruch a vad, zahrnující specifické vývojové poruchy učení, somatopedii, smyslové poruchy a poruchy řeči, a psychopedii. Speciální školství je tématem další kapitoly, která mapuje jeho historický vývoj a současný stav. Následuje kapitola o legislativě, kde jsou popsány klíčové zákony a události v oblasti speciálního školství od roku 1948 do současnosti. Speciální pedagog a rámcový vzdělávací program jsou dalšími tématy, kterým je věnována pozornost v teoretické části. Praktická část práce zahrnuje experimentální výzkum, jehož metodologie je popsána v samostatné kapitole. Výzkum se zaměřuje na kvalitativní rozhovory se zaměstnanci zkoumaných zařízení, s cílem zjistit jejich postoj a praktické zkušenosti s výukou žáků se speciálními potřebami.

KLÍČOVÁ SLOVA

Speciální pedagogika, inkluzivní vzdělávání, asistence a podpora pro žáky se speciálními potřebami, moderní technologie u žáků se speciálními potřebami

TITLE

The development of special schools from the mid-20th century to the present

ANNOTATION

The bachelor thesis focuses on the development of special schools from the mid-20th century to the present. The introduction is followed by the theoretical part, which is divided into several chapters. The first chapter deals with special education where the terms, historical development and the current state of the discipline are discussed. The next chapter discusses the classification of disorders and disabilities, including specific developmental learning disabilities, somatopediatrics, sensory and speech disorders, and psychopediatry. Special education is the subject of the next chapter, which traces its historical development and current status. A chapter on legislation follows, describing key laws and events in special education from 1948 to the present. The special educator and the framework curriculum are other topics addressed in the theoretical section. The practical part of the thesis includes experimental research, the methodology of which is described in a separate chapter. The research focuses on qualitative

interviews with the staff of the institutions under study, in order to find out their attitudes and practical experiences of teaching pupils with special needs.

KEYWORDS

Special pedagogy, inclusive education, assistance and support for pupils with special needs, modern technologies for pupils with special needs

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK	10
ÚVOD	11
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Speciální pedagogika	12
1.1 Termín.....	13
1.2 Rozvoj.....	13
1.3 Současnost	14
2 Rozdělení poruch a vad.....	14
2.1 Specifické vývojové poruchy učení.....	15
2.1.1 Pětistupňový systém nápravné péče:	15
2.1.2 Současný systém péče.....	16
2.2 Somatopedie.....	16
2.3 Smyslové poruchy a poruchy řeči.....	18
2.3.1 Surdopedie	18
2.3.2 Tyflopédie.....	19
2.3.3 Logopedie	20
2.4 Psychopedie	22
2.5 Etopedie	23
3 Speciální školství.....	24
4 Legislativa.....	26
4.1 Rok 1948.....	26
4.2 Rok 1953.....	27
4.3 Rok 1960.....	27
4.4 Rok 1968.....	28
4.5 Rok 1984.....	28
4.6 Rok 1989.....	28
4.7 Rok 1990.....	28
4.8 Rok 1995.....	29

4.9	Rok 2004.....	30
5	Speciální pedagog	30
6	Rámcový vzdělávací program pro speciální vzdělávání.....	31
EXPERIMENTÁLNÍ ČÁST		33
7	Metodologie výzkumu	33
7.1	Kvalitativní výzkum	33
7.2	Rozhovor.....	33
7.3	Výzkumný problém	33
7.4	Cíl výzkumu.....	34
7.5	Výzkumné otázky	34
7.5.1	Otázky do rozhovoru:	34
7.6	Výzkumný soubor.....	35
7.7	Průběh sběru dat.....	37
7.8	Etické aspekty výzkumu	38
7.9	Souhrn a vyhodnocení jednotlivých získaných dat.....	38
7.10	Interpretace dat	63
7.11	Závěr výzkumu	67
7.12	Diskuse.....	68
8	ZÁVĚR.....	70
POUŽITÁ LITERATURA		72

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

RVP – Rámcový vzdělávací program

PAS – Porucha autistického spektra

DD – Dětský domov

SPU/SPCH – Speciální poruchy učení, speciální poruchy chování

ÚVOD

Speciální školství, zaměřené na vzdělávání dětí se specifickými potřebami, prošlo od poloviny 20. století zásadními proměnami. Tento vývoj reflektuje nejen měnící se pedagogické přístupy a metody, ale také širší společenské a legislativní změny. V průběhu druhé poloviny 20. století a na počátku 21. století došlo k významným změnám v přístupu k inkluzivnímu vzdělávání. Je důležité, uvědomovat si, že i jedinci se speciálními potřebami mají právo na vzdělávání a kvalitní život.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat vývoj speciálních škol od poloviny 20. století až po současnost, s důrazem na klíčové milníky, změny v pedagogických přístupech a jejich dopad na kvalitu vzdělávání dětí se speciálními potřebami. Práce se zaměří na historické kontexty, legislativní změny, pedagogické inovace a současné trendy v inkluzivním vzdělávání. Důkladná analýza těchto aspektů poskytne komplexní pohled na to, jak se speciální školství přizpůsobovalo měnícím se potřebám společnosti a jaký je jeho současný stav.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část obsahuje seznámení s termíny týkajícími se speciálního vzdělávání. Tato část je věnována jednotlivým oblastem, spadající pod speciální pedagogiku a jejich vývojem. V neposlední řadě jsou zde zdůrazněny jednotlivé roky, které měly významný vliv na změnu v legislativě. Nechybí ani seznámení s pojmem speciální pedagog, který hraje klíčovou roli ve speciálním vzdělávání a také co znamená termín rámcový vzdělávací program pro speciální vzdělávání.

V praktické části je zahrnuta metodologie výzkumu, cíle výzkumu, interpretace dat a následný závěr. K získání informací byla využita kvalitativní metoda, a to konkrétně rozhovor. Výzkumnou jednotkou bylo 11 respondentů, kteří pracují ve speciálním vzdělávání. Cílem výzkumu je zjistit, zda si jsou speciální pedagogové vědomi jakéhokoli vývoje, seznámení a porozumění problematice a poukázání slabých míst.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Speciální pedagogika

Speciální pedagogika má u nás dlouhou historii. Již od pradávna žili mezi námi lidé s různými poruchami, nedostatky či vadami. Pohledy na jejich schopnosti a možnosti se v průběhu času výrazně měnily. Na jednu stranu byli tito jedinci často zneužíváni, byla jim upírána jejich práva a společnost je odmítala. Na druhou stranu však existovaly i případy, kdy o tyto lidi bylo pečováno a měli příležitost získat vzdělání. V minulosti nebyla speciální pedagogika tak rozvinutá jako dnes.¹ Speciální pedagogika se neustále vyvíjí. V dnešní době mimo jiné vlivem technologického pokroku, který má za následek využívání různých technologických pomůcek při výuce jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami. Mění se také pohled společnosti na tyto jedince, čemuž napomohla určitě dlouhá historie.

Speciální pedagogika je samostatnou vědní disciplínou, zaměřenou na výchovu a vzdělávání jedinců s různým typem znevýhodněním a jejich uplatnění v běžném životě. Tato disciplína se věnuje problematice edukace jedinců se zdravotním, mentálním nebo kombinovaným postižením.²

V období 18. - 19. se společnost začala zajímat o děti a mládež s různými poruchami a vadami. Dále se věnovali i těm, kteří nebyli dostatečně zabezpečeni.³ V roce 1913 byl založen Jedličkův ústav pro tělesně postižené děti. Roku 1932 byl otevřen Klárův ústav pro slepce v Praze. Pro jedince s vadami řeči vznikl první logopedický ústav pod Milošem Sovákem. Karel Slavoj Amerling založil ústav pro mentálně postižené s názvem „Ernestinum“.⁴

Po velmi dlouhou dobu se vzdělávání dětí s handicapem výrazně lišilo od výchovy běžně vyvinutých dětí. Většinou se jednalo o jednotlivce, kteří měli přístup ke speciální vzdělávací péči. Významnou postavou ve speciální pedagogice je Jan Amos Komenský, známý svým dílem *Velká didaktika*. Během 20. století se začal více chápat vztah mezi obecnou a speciální

---

¹ MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. vyd., rozš. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-60-5. s. 5

² RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 2003. ISBN 80-244-0646-2., s. 13

³ MONATOVÁ, pozn. 1, s. 7

⁴ PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2. s. 90

pedagogikou. Terminologie v této oblasti se časem stále vyvíjela a měnila.⁵ Speciální pedagogika může být např. předškolní, učňovská, vysokoškolská, hudební, tělesná...⁶

1.1 Termín

I termín se několikrát v průběhu let měnil. V roce 1954 navrhl neúspěšně František Ludvík termín „zvláštní péče“ a Miloš Sovák termín „defektologie“.⁷ Termín „speciální pedagogika“ byl poprvé představen Bohumírem Popelářem v roce 1957.⁸ Speciální pedagogiku můžeme definovat dle již zmiňovaného Miloše Sováka, který tento termín začal používat od roku 1957, jako: „*Speciální pedagogika je nauka o zákonitostech rozvoje, výchovy a vzdělávání defektních osob (dětí, mládeže i dospělých), tj. osob stížených defektivitou.*“ Termín jako takový se stal běžným až v 70. letech 20. století.⁹

1.2 Rozvoj

V druhé polovině 20. století došlo k výrazným změnám v oblasti speciálních škol, které vycházely z transformace přístupu k vzdělávání dětí se speciálními potřebami. Historicky byly tyto děti často segregovány a vzdělávány odděleně od svých vrstevníků. V průběhu 20. století však začal převažovat inkluzivní přístup, který kladl důraz na začlenění dětí se speciálními potřebami do běžného vzdělávacího procesu. V průběhu dalších desetiletí došlo k postupnému rozvoji speciálních škol a adaptacím v rámci žáků se zdravotním postižením. Byly zaváděny nové formy vzdělávání, moderní technologie a pedagogické metody, které měly za cíl maximalizovat potenciál každého žáka a připravit ho co nejlépe na život mimo školní prostředí.¹⁰

Díky těmto změnám se dnes speciální školy zaměřují nejen na vzdělávání, ale také na komplexní podporu a rozvoj jednotlivce se speciálními potřebami. Vzdělávací programy jsou diferencované a individuálně přizpůsobeny potřebám každého žáka.

Historie z pohledu velkého pokroku speciální pedagogiky u nás sahá až do roku 1945. Odborná pracoviště se neustále vyvíjela, což vedlo ke zvýšení informovanosti a vzdělávání odborníků. Byly zakládány speciální třídy pro slabozraké při školách pro nevidomé a také třídy

---

⁵ MONATOVÁ, pozn. 1, s. 9

⁶ SOVÁK, Miloš. *Nárys speciální pedagogiky*. 4. uprav. vyd. Knihnice speciální pedagogiky. Praha: SPN, 1980., s. 7

⁷ Tamtéž, s. 10

⁸ PRŮCHA, pozn. 3, str. 712

⁹ SOVÁK, pozn. 6, s. 7

¹⁰ MONATOVÁ, pozn. 1, s. 14

pro nedoslýchavé, pokud nedokázali splnit požadavky pro běžnou školu, mimo to i žáci se zbytky sluchu. Žáci s poruchami psaní, čtení a počítání, díky diagnostice již nespádali do zvláštní škol jako handicapovaní, ale byli pro ně zřizovány dyslektické třídy či školy. Nejen díky vyššímu vzdělání, ale také díky již zmiňované diagnostice došlo k rozdělení těžce postižených dětí od dětí s lehčími obtížemi. Tento celkový pokrok vedl také ke změnám v zákonech či vyhláškách.¹¹

1.3 Současnost

V současné době se neustále vzrůstá povědomí o speciálním vzdělávání ve společnosti. Péče o tyto jedince se zlepšuje mimo jiné i vlivem technologického pokroku. Společnost vnímá, že i tito jedinci mají právo na vzdělávání a zařazení do života. Zlepšují se tedy sociální aspekty, vzdělání a zdravotní stránka jedince. Odborníci z oblasti pedagogiky, medicíny a dalších souvisejících oborů hrají klíčovou roli v edukaci lidí s handicapem.

V České republice, stejně jako v mnoha jiných zemích, vznikly ústavy zaměřené na různé smyslové, tělesné a psychické vady. Stále je však nedostatek škol pro vzdělávání žáků se speciálními potřebami. Čím dál, tím více je řešena možnost inkluze a integrace těchto žáků, která může přinést mnoho výhod, včetně rozvoje sociálních dovedností, posílení sebedůvěry a podpory respektu k rozmanitosti. Na druhou stranu je zde i mnoho negativ, jako je sociální nezačlenění, nedostatečná připravenost pedagogů apod.

2 Rozdělení poruch a vad

Pod speciální pedagogiku spadají takzvané „pedie“, jsou to oblasti, které rozlišují konkrétní typy postižení. Patří sem tedy: somatopedie, která se zabývá tělesným postižením a dlouhodobým onemocněním. Smyslové poruchy, jako je tyflopédie, pod kterou spadá zrakové postižení, surdopedie, kam řadíme sluchové postižení. Logopedie, zabývající se vadami a poruchami řeči. Psychopedie se orientuje na mentální postižení. Poruchami chování a sociálními deviacemi se zabývá etopedie. Specifické vývojové poruchy učení.¹² V případě kombinace dvou a více druhů postižení, hovoříme, jak již napovídá oblast, o speciální výchově a vzdělávání osob s kombinovaným postižením neboli s více vadami.¹³

---

¹¹ MONATOVÁ, pozn. 1, s. 14

¹² EDELSBERGER, Ludvík a František KÁBELE. *Speciální pedagogika pro učitele prvního stupně základní školy: vysokoškolská příručka pro studenty pedagogických fakult studijního oboru 76-11-8 Učitelství pro 1. stupeň základních škol*. Praha: SPN, 1988. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 31-32.

¹³ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016., s. 18

2.1 Specifické vývojové poruchy učení

Pražský psychiatr a neurolog Antonín Heveroch v roce 1904 publikoval článek, kde upozornil, že problémy s učením čtení a psaní může postihnout i normálně vyvíjející jedince. Článkem "*O jednostranné neschopnosti naučit se čísti při znamenité paměti*", chtěl Heveroch poukázat na různé příčiny těchto obtíží. Jeho výzkum a péče zůstaly dlouhou dobu omezeny na medicínskou oblast. V Brně v roce 1963 a v Praze v roce 1967 byly zřízeny první specializované školy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo v roce 1972 směrnici, která legislativně stanovila pravidla pro zřizování specializovaných tříd. V Karlových Varech začala výuka žáků s SPU. Zabýváním se této problematiky napomohlo také zřízení pedagogicko-psychologických poraden.¹⁴

Terminologie se mnohdy může mezi autory lišit. Běžně však mezi specifické vývojové poruchy učení řadíme například nejznámější poruchu učení nazývanou dyslexie a jedná se o poruchu čtení, dále poté poruchu psaní, známou pod termínem dysgrafie, dysortografie je porucha pravopisu nebo také dyskalkulie, což je porucha matematických schopností.¹⁵

V roce 1989 bylo v Praze uspořádáno sympozium Mezinárodní akademie pro výzkum poruch učení. Tato akademie byla založena r. 1975 s cílem sdružovat speciální pedagogické pracovníky, kteří se orientovali na specifické poruchy učení. Jelikož se pražského sympózia účastnilo poměrně velké množství odborníků z různých sfér, je jasné, že poruchy učení představují problém mimo pedagogický i ten společenský.¹⁶

2.1.1 Pětistupňový systém nápravné péče:

Od roku 1989 se prosazuje integrace zdravotně postižených žáků, včetně těch se specifickými poruchami učení. Lehké formy SPU řeší na základních školách třídní učitel. Další osoba, která může řešit SPU je speciální pedagog, který vede výuku v tzv. minidyslektických třídách. Využívá se speciálních pomůcek a metodických materiálů. Dítě může být také zařazeno do specializované třídy. Pedagogicko-psychologické poradny se zabývají závažnějšími

---

¹⁴ ŠAUEROVÁ, Markéta, Klára ŠPAČKOVÁ a Eva NECHLEBOVÁ. *Speciální pedagogika v praxi: [komplexní péče o děti se SPUCH]*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4369-1. s. 15

¹⁵ VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0602-6., s. 55

¹⁶ UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA, Česko). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 1990. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1990. ISSN 1211-2720, s. 47.

problémy. Sem dítě zavítá společně s rodiči a pod dohledem odborníka podstupuje nápravná cvičení. V nejtěžších případech může být nutná hospitalizace v dětské psychiatrické léčebně.¹⁷

Historický vývoj specifických poruch učení je úzce spojen také s vývojem specifických poruch chování, jako je například ADHD. Jedinci s poruchami chování často vykazují vzdorovité a agresivní chování. Tomuto oboru je věnovaná samostatná kapitola v této bakalářské práci.¹⁸

2.1.2 Současný systém péče

Nejen již zmiňované pedagogicko-psychologické poradny, ale i psychiatrická oddělení, nová školská a zdravotnická zařízení, občanská sdružení a soukromí terapeuti poskytují služby dětem s SPU.¹⁹

V běžné třídě totiž není možné, aby učitel prováděl jednotlivě podrobnou diagnostiku. Avšak v případě, že učitel zjistí nějakou odchylku, má k dispozici záznamový arch či jinou z možností, pomocí které může dítě pozorovat. U poruch čtení učitel může zaznamenat pomalé čtení, nesprávné oční pohyby, v případě poruchy psaní si všimne, že dítě například nesprávně drží psaní náčiní, píše pomalu apod.²⁰

2.2 Somatopedie

Tato disciplína speciální pedagogiky, zkoumající zákony výchovy a vzdělávání jedinců s fyzickým postižením, nemocí, zdravotním oslabením či omezenou mobilitou, nám otevírá pohled do světa, kde se prolínají vzdělávání a péče o tyto jednotlivce.

Už od samých počátků lidské společnosti spatřujeme příběhy pohybově omezených novorozenců. V nejstarších dobách bylo běžné, že tito novorozenci buď čelili zbavení života, nebo byli vyloučeni z komunity, aby nezatížili společnost.²¹

Od druhé poloviny 20. století se vývoj v oblasti tělesného postižení stal velmi dynamickým. Teorie i praxe se snažily v této oblasti posunout kupředu a řešit problémy, které se postupně objevovaly.

---

¹⁷ ŠAUEROVÁ a ŠPAČKOVÁ a NECHLEBOVÁ, pozn. 12, s. 16

¹⁸ VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta, 2007. ISBN 978-80-7320_099_2., s. 41

¹⁹ ŠAUEROVÁ a ŠPAČKOVÁ a NECHLEBOVÁ, pozn. 14, s. 41

²⁰ ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Vyd. 12. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0875-4., s. 27

²¹ MONATOVÁ, pozn. 1, s. 37

V druhé polovině dvacátého století přinesly lékařské pokroky úspěšná řešení pro eliminaci některých nemocí, které zanechávaly trvalé následky na pohybovém aparátu. Byly také vyvinuty nové zdravotnické postupy a terapie, které umožňují lidem s tělesným postižením lépe se přizpůsobit svému prostředí. Na druhou stranu se však objevila nová spektra postižení, především v důsledku válečných konfliktů, dramatického nárůstu dopravních nehod na silnicích, kolejích i ve vzduchu, nebezpečných her a pracovních úrazů. Oběti těchto okolností se staly součástí speciálních škol a v případě potřeby byly začleněny i do internátů. Tato praxe přináší nejen výhody, kde jedinci s postižením jsou rovnocennými členy společnosti, ale zároveň s sebou nese i nevýhody. Tito jednotlivci, byť jsou rovnocennými vrstevníky, mohou zůstat odstředění od pravidelného kontaktu se zdravými jedinci, kteří je buď litují nebo je vylučují ze svých běžných zážitků a zábav.²²

Již výše zmiňovaný Jedličkův ústav pro tělesně postižené v Praze, má historickou tradici a významnou roli ve vzdělávání. Jedličkův ústav a škola se musely přizpůsobit novým typům postižení, jako je dětská mozková obrna. Po letech stagnace bylo důležité zlepšit vzdělávací kvalitu a zavést moderní metody, například pracovní sešity a mikropočítače. Reforma zahrnovala i prodloužení školní docházky podle potřeb žáků, úpravu obsahu vyučování a podporu profesního uplatnění. V 60. letech vznikala ambulantní střediska pro nápravnou tělesnou výchovu. Žáci se složitějšími vadami byli přijímáni do polointernátních škol při dětských nemocnicích.²³

V sedmdesátých letech byla zahájena systematická práce s pohybově postiženými malými dětmi, která si klade za cíl zasahovat od chvíle, kdy se projevují první známky postižení. V této oblasti vyniká záslužná práce Marie Virkové, která výrazně ovlivnila rozvoj motorických dovedností dětí v předškolním věku. Zabývala se výtvarnými aktivitami, které napomáhají rozvoji u dětí. Instituce, jako rehabilitační centra pro dospělé, se snažily svými službami dopomoci jedincům k novým pracovním možnostem. Mezi zásadní úpravy spadají bezbariérové budovy, obytné domy, kulturní zařízení a mnoho dalších. V roce 1981 byl vyhlášen "Mezinárodní rok invalidů", díky kterému se zesílila snaha o integraci těchto jedinců, která trvá dodnes.²⁴

---

²² MONATOVÁ, pozn. 1, s. 43

²³ UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA, Česko). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 1990. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1990. ISSN 1211-2720, s. 38-46

²⁴ MONATOVÁ, pozn. 1, s. 43-44

Škola by měla být nezávislá na ústavech v řízení vzdělávací péče, ale stále součástí celkové péče o tělesně postižené děti a mládež. Učitelé a vychovatelé by měli spolupracovat na jednotné výuce a společných učebních plánech.²⁵ Vznikají návrhy na změny, jako je například prodloužení základní školy pro tělesně postižené na 9 let, řešení psychosociální problematiky žáků, kteří nemají možnost se začlenit do pracovní sféry, řešení integrace nebo plánování pracovních příležitostí atd.²⁶

Vývoj byl v tomto období velmi pozitivní. V praxi se podařilo dosáhnout mnoha úspěchů a v teorii se objevily nové přístupy, které přispěly k lepšímu porozumění tělesného postižení. Nicméně, stále je třeba pracovat na zlepšení podmínek pro lidi s tělesným postižením a na odstraňování bariér, které jim brání v plnohodnotném zapojení do společnosti.

2.3 Smyslové poruchy a poruchy řeči

Důležité je zmínit, kdy vůbec vzniká snaha o vzdělávání pro jedince, kteří jsou němí a neslyšící. Již v 18. století se můžeme setkat se snahou o vzdělávání pro tyto osoby. První ústav pro hluchoněmé byl založen 7. prosince roku 1786 v Praze, prvním ředitelem zde byl Karel Berger.²⁷ Mezi smyslové poruchy a poruchy řeči řadíme tyflopédii, surdopedii a logopedii.

2.3.1 Surdopedie

Surdopedie se zabývá sluchových postižením. Surdopedie zahrnuje specifické zásady, terminologii a diagnostické vyšetřovací metody.

Surdopedie zahrnuje speciálně navržený vzdělávací systém pro děti se sluchovým postižením. Tento systém využívá specifické vzdělávací metody, přístupy a technické kompenzační pomůcky. Cílem těchto prvků je kompenzovat sluchovou ztrátu a minimalizovat její negativní vliv na osobnost dětí se sluchovým postižením. Kompenzační techniky, doporučené pro žáky se sluchovým postižením, zahrnovaly audiologická vyšetření, individuální sluchadla pro každého žáka, používání didaktických pomůcek jako jsou videoprogramy a zajištění didaktických a výukových počítačových programů. V červenci 1994 bylo zřízeno oddělení s názvem "Servis hluchoslepým" při tehdejší České unii, které poskytovalo bezplatné

---

²⁵ Tamtéž, s. 39-41

²⁶ UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA, Česko). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 1990. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1990. ISSN 1211-2720, s. 41

²⁷ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 1. díl*. 1. vyd. Praha, Federace rodičů a přátel sluchově postižených 1997. s. 66

služby pro osoby s kombinovanou zrakovou a sluchovou vadou různých stupňů. V rámci těchto služeb byly vyvinuty různé techniky komunikace, kam spadá například Braillovo písmo nebo komunikační techniky (psaní zvětšeným písmem a znakování), které byly individuálně přizpůsobeny potřebám a okolnostem (technické vybavení, osobnost klienta a prostředí). Tyto techniky komunikace sloužily k podpoře komunikace a přijímání informací u osob s kombinovaným sluchovým a zrakovým postižením.²⁸

Nárys koncepce škol pro sluchově postižené

Péče o jedince se sluchovým postižením zahrnuje širokou škálu služeb a opatření v oblasti léčby, diagnostiky, rehabilitace, psychologické podpory a sociální integrace, stejně jako vzdělávacího systému. Délka školní docházky pro osoby se sluchovým postižením byla stanovena na 10 let, s rozšířením nižšího stupně o přípravný ročník. Cíle prvního stupně základních škol zahrnovaly rozvoj řeči, výchovu, reedukaci sluchu a odezírání, přičemž na druhém stupni tyto cíle navazovaly a rozšiřovaly je o profesionální orientaci, zaměření na výchovu, rodičovství a rodinnou a společenskou výchovu.

V roce 1992 vznikla Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel. Věnuje se obhajobě a zastupování zájmů osob se sluchovým postižením. Zaměřuje se na systémové řešení problematiky sluchového postižení. Současně podporuje organizace, které přispívají svými podněty a pomáhá jim v jejich činnosti.²⁹

Důležitou roli při řešení problémů, souvisejících se sluchovým postižením hrají také expertní komise, zaměřující se například na legislativu, vzdělávání či tlumočení a předsedové, kteří jsou pověřeni zpracováním odborných témat a zastoupením této asociace.³⁰

2.3.2 Tyflopédie

Tyflopédie se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním osob s poruchami vidění.³¹ Jiným slovem lze nahradit tyflopédii za oftalmopedii.³² Jedinci se zrakovým postižením mají omezenou nebo sníženou schopnost přijímat vizuální podněty. U nevidomých lidí je tato

---

²⁸ UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA, Česko). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 1990. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1990. ISSN 1211-2720, s. 11

²⁹ Tamtéž, s. 11

³⁰ ASNEP - Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel [online]. [cit. 20.04.2024] Dostupné z: <https://www.asnep.cz/>

³¹ SOVÁK, pozn. 7

³² PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN: 978-80-7315-198-0, s. 253

schopnost zcela chybějící. Zrakové postižení ovlivňuje celkový vývoj osobnosti, včetně psychického a fyzického růstu. U těchto jedinců se může objevit tzv. senzorická deprivace.³³

Důležitým krokem ve vývoji tyflopédie byla výuka prostorové orientace a samostatného pohybu, rozvíjená Pavlem Wienerem a Janem Jesenským. Milan Pešák pomohl založit Českou unii nevidomých a slabozrakých, která podporuje začleňování zrakově postižených do společnosti a jejich zaměstnanost.³⁴

V České republice byl zaveden komplexní systém péče o osoby se zrakovým postižením, který pokrývá celý jejich životní cyklus. Je třeba zmínit, že tento systém se v devadesátých letech 20. století výrazně rozvíjel díky úsilí samotných lidí se závažným zrakovým postižením, kteří měli odborné vzdělání v mnoha oborech. Mimo těchto jedinců se samozřejmě na rozvoji tohoto systému podíleli učitelé speciálních škol pro zrakově postižené a pracovníci v oblasti předškolní podpory vývoje dětí se zrakovým postižením, která je dnes známa jako raná péče.³⁵

Vzdělávání dětí se zrakovým postižením začíná již v raném věku, kde intenzivní péče podporuje jejich psychomotorický rozvoj. Systém vzdělávání je rozdělen do dvou proudů: do běžných škol a škol zaměřených na zrakově postižené. Důležité je individuálně přizpůsobit prostředí a pomůcky potřebám žáka. Významnou roli hraje vhodné osvětlení, úprava prostoru a používání Braillova písma. Kvalitní podpora při vzdělávání zajišťuje osvojení klíčových dovedností.³⁶

Dnes se společnost více snaží integrovat zrakově postižené děti do běžných škol a moderní technologie, jako počítače s hlasovým výstupem, usnadňují jejich vzdělávání a pracovní zařazení.

2.3.3 Logopedie

Logopedie se zabývá poruchami a vadou řeči. Od druhé poloviny 20. století prošla logopedie významným vývojem, který zahrnuje jak rozšíření oblastí působnosti logopedů, tak i příchod nových metod a technologií do této oblasti.

---

³³ Tamtéž, s. 254

³⁴ FINKOVÁ, D. a kol. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1. vydání. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5., s. 31 - 33

³⁵ KVĚTOŇOVÁ, Lea a ŠUMNÍKOVÁ, Pavlína. *Speciální pedagogika znevýhodněného člověka se zrakovým postižením*. [Praha]: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2022. ISBN 978-80-7603-337-5., s. 106

³⁶ Tamtéž, s. 111

Současná logopedie se nezabývá pouze osobami v dětském věku, jak mnozí mylně předpokládají, ale řeší problémy s poruchami komunikačních schopností u jedinců ve všech věkových skupinách - od dětí přes mládež a dospělé až po seniory.³⁷

Lékaři, jako je Seeman, Sovák, Mašura a Lesný se podíleli na vývoji logopedie. Z nezdravotnických oborů je potřeb zmínit jména, jako jsou Kábele, Gaňo a Veselý, mezi jazykovědce můžeme zařadit Janotu, Lišku a Ohnesorga.³⁸

Bylo vyžadováno a stále se vyžaduje, aby žáci vstupovali do základních škol s dostatečně rozvinutou a formálně správnou řečí. Nicméně se stává, že někteří žáci mají problémy s rozvinutím své řeči nebo trpí vývojovými opožděními řeči a poruchami výslovnosti. Vývojové poruchy řeči byly častější u chlapců než u dívek.³⁹

Logopedie je pevnou součástí speciální pedagogiky v naší zemi a úzce souvisí s dalšími obory, jako je surdopedie, somatopedie, psychopedie a oftalmopedie. Sovák, zakladatel naší logopedie, společně s Beckerem ji považuje za interdisciplinární obor umístěný na rozhraní mezi medicínou a pedagogikou.⁴⁰

V minulosti se někteří badatelé, včetně Ludvíka, Predmerského, Popeláře, Sováka, Edersbergera, Vališové a dalších, zaměřovali na vývoj speciální pedagogiky, který souvisí s rozvojem logopedie. Nedávno se tímto tématem zabývali Monatová a Titzl.⁴¹ Sovák, lékař, speciální pedagog a logoped, založil v Praze v roce 1946 první Logopedický ústav, který se stal významným centrem pro výzkum, diagnostiku a léčbu poruch hlasu, řeči a sluchu. Ústav však zanikl v roce 1961 kvůli reorganizaci zdravotnické služby. I přesto položil základy pro rozvoj logopedie. Lechta pak v roce 1990 převzal Sovákovu práci a zpracoval souhrn historického vývoje logopedie.⁴²

V roce 1970 byla založena Česká logopedická společnost jako zájmová organizace. Významný fonetik a logoped Liška publikoval mnoho odborných článků a také upravoval šest Logopedických sborníků v období let 1972-1989. Tyto publikace vznikly ve Východoslovenském nakladatelství v Košicích a jsou považovány i dnes za přínosné pro logopedickou teorii a praxi. V roce 1970 Profesor prokázal svou aktivitu během voleb a stal se

---

³⁷ KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1110-9., s.12

³⁸ Tamtéž, s. 12

³⁹ SOVÁK, Miloš., pozn. 7

⁴⁰ KLENKOVÁ, Jiřina, pozn. 36, s. 12-13

⁴¹ KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie II a III*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-62-1., s. 101

⁴² KLENKOVÁ, Jiřina, pozn. 34, s. 15

předsedou Logopedické společnosti. Ve funkci působil mnoho let a po jeho odchodu v roce 1989 byla tato organizace pojmenována po něm - Logopedická společnost Miloše Sováka.⁴³

V druhé polovině 20. století vznikl Logopedický ústav jako centrum pro praxi a výzkum, vznikly speciální školy pro děti s poruchami řeči a sluchu. V tomto období byli také připravováni logopedičtí pracovníci pomocí logopedických kurzů. Logopedie se začala vyučovat na vysokých školách pod defektologií, nyní známou pod termínem speciální pedagogika. Logopedi byli vzděláváni na různých univerzitách, jako například na Univerzitě Karlově v Praze, Pedagogickém institutu v Trnavě, Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a Pedagogické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. V 90. letech 20. století, po rozpadu Československa, profesor Viktor Lechta zasáhl do vývoje logopedie zásadním způsobem. V Bratislavě vedl Katedru logopedie na Pedagogické fakultě Univerzity Komenského. Jeho články a monografie v českém jazyce jsou klíčovým zdrojem informací pro studenty i praktikující logopedy.⁴⁴

2.4 Psychopedie

Psychopedie se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním osob s mentálním a duševním postižením.⁴⁵ Snaží se tyto jedince edukativně, pracovní a sociálně začlenit do společnosti.⁴⁶ Mezi nejčastější syndromy spojené s mentální retardací patří např. Downův syndrom, Syndrom fragilního X chromozomu, Rettův syndrom, Turnerův syndrom apod.⁴⁷ K diagnostice mentální retardace jsou využívány prostředky z oblasti psychologie, pedagogiky a speciální pedagogiky a odpovídají za ni speciálně pedagogická centra a pedagogicko-psychologické poradny. Cílem je zjistit současnou úroveň jedince a směr, kterým se bude ubírat následná intervence.⁴⁸

Termín mentální retardace (opožděnost rozumového vývoje) byl přijat podle návrhu Světové zdravotnické organizace v roce 1959.⁴⁹ Mentální retardaci můžeme definovat jako: „*Vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních (tj. poznávacích), řečových, pohybových a sociálních schopností.*“⁵⁰ V letech 1952 a 1989 vzniklo několik termínů, označujících mentální postižení či mentální retardaci, jako

---

⁴³ Tamtéž, s. 22

⁴⁴ KLENKOVÁ, Jiřina, pozn. 34, s. 22

⁴⁵ ČERNÁ, Marie. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3071-7. s. 9

⁴⁶ VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2. str. 14

⁴⁷ Česká psychopedie, pozn. 42, s. 89 - 93

⁴⁸ Tamtéž, str. 99

⁴⁹ ŠVARCOVÁ, I. Mentální retardace. Praha: Portál, 2000. ISBN 81-7178-506-7. str. 32

⁵⁰ VALENTA, Milan. pozn. 13, s. 24.

například pojem duševně úchylní, úchylní, defektní, duševně abnormální či opoždění, děti s chybným rozumovým vývojem, rozumově zaostalí, slabomyslní, mentálně defektní, mentálně opoždění, mentálně retardovaní a další.⁵¹

Důležitým okamžikem v historii psychopedie byl rok 1997, kdy se konala první mezinárodní konference s názvem K97. Tato událost byla společným úsilím Sdružení pro pomoc mentálně postiženým, Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a Psychopedické společnosti. Konference se konala od 7. do 12. září 1997 a zaměřovala se na lidská práva osob s mentálním postižením. Diskuse konference se soustředila na základní oblasti práv lidí s mentálním postižením, jako je zdraví, bezpečnost a sociální jistota, výchova a vzdělávání, zaměstnání a pracovní příležitosti, rodinný život, občanské soužití, vlastní volba, rozhodování a nezávislost.⁵²

V posledních desetiletích došlo v ČR k výraznému rozvoji péče o lidi s mentálním postižením. Nyní je větší snaha o integraci lidí s mentálním postižením do běžné společnosti, například zavedením inkluzivního vzdělávání, kdy jsou mentálně postižení žáci začleněni do běžných tříd. V tomto případě je žákům poskytnuta speciální podpora a asistence. Zároveň se také zvyšuje povědomí o problematice mentálního postižení a snižuje se stigma, které s ním často souvisí.

Mezi terapeutické metody, které se využívají v psychopedii patří například arteterapie, muzikoterapie, ergoterapie, biblioterapie, dramaterapie nebo snoezelen.

2.5 Etopedie

Etopedie, jako samostatná disciplína, se objevila v roce 1969. Rozhodnutí o vytvoření samostatného oboru bylo motivováno několika faktory. Hlavním důvodem byla rozmanitost cílových skupin a metodických přístupů, které se lišily mezi psychopedií a etopedií.⁵³

Etopedii lze vymezit jako „*vědní odvětví, zabývající se výchovou, vzděláním a výzkumem sociálně narušené mládeže (tzv. obtížně vychovatelné)*“.⁵⁴

---

⁵¹ BAJO, I.; VAŠEK, Š. 1994. *Pedagogika mentálne postihnutých (Psychopédia)*. 1. vyd. Bratislava: Sapiaientia. ISBN 80-967180-1-0., s. 251

⁵² UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA, Česko). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 1990. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1990. ISSN 1211-2720., str. 1-2

⁵³ HUTYROVÁ, M., RŮŽIČKA, M., SPĚVÁČEK, J. *Úvod do speciální pedagogiky osob s psychosociálním ohrožením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3726-2., s. 97

⁵⁴ EDELSBERGER, L. et al. *Defektologický slovník*. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-76-5., s. 95

Právní normy a sankční systém byly do 19. století aplikovány na děti a mladistvé stejně jako na dospělé. Na základě této skutečnosti byli všichni ve vězeňských zařízení spolu bez ohledu na věk.⁵⁵

Hlavním cílem defektologie, která má významný vliv na vývoj etopedie, bylo co nejvíce přiblížit jedince s výchovnými problémy běžným normám, aby se mohli úspěšně začlenit do společnosti. Bylo potřeba se soustředit na identifikování a řešení defektů, které narušovaly výchovný proces.⁵⁶

Od roku 1948 se začalo v rámci etopedie více věnovat institucionální péči, zejména péči o děti s obtížnou výchovou a děti a mladistvé s poruchami chování. V průběhu padesátých let vznikaly dětské domovy s důrazem na výchovnou péči pro děti ve věku od 9 do 15 let a domovy určené k převýchově pro mládež ve věku od 15 do 18 let.⁵⁷

Péče o tyto jedince spadá pod diagnostické ústavy, dětské výchovné ústavy, ústavy s výchovně léčebným režimem, výchovné ústavy pro mládež, které jsou zaměřeny na převýchovu a nápravu chování, dále pak dětské domovy, internátní zvláštní školy nebo ústavy s výchovně léčebným režimem.⁵⁸

3 Speciální školství

Speciální školství je klíčovým aspektem v oblasti pedagogiky a vzdělávací politiky, poskytujícím edukaci pro jedince se speciálními vzdělávacími potřebami. Speciální školy nabízejí vzdělávací programy pro romské žáky a vzdělání, které je uzpůsobeno pro žáky s mentálním postižením. Snaží se o plné začlenění do společnosti, čemuž napomáhají například speciální pedagogové, zdravotníci, sociální pracovníci a psychologové. Pomocné školy poskytují desetiletou docházku pro žáky s vážným mentálním postižením, zvyšují jejich samostatnost a obohacují jejich životní dovednosti. Praktické školy pak nabízejí profesní přípravu pro žáky s lehčím mentálním postižením, aby mohli vykonávat určitá povolání. Tyto

---

⁵⁵ ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2002. ISBN 80-7251-104-1., s. 148

⁵⁶ VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I. 2.*, přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4573-6., s. 136

⁵⁷ MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X., s. 344

⁵⁸ VOJTOVÁ, V., pozn. 53., s. 136

instituce jsou součástí rozsáhlé sítě zařízení a center, které podporují speciální výchovu a vzdělávání a jsou financovány jak z veřejných prostředků, tak i z charitativních darů.⁵⁹

Česká školní inspekce identifikuje snížení administrativní zátěže škol jako klíčové řešení problematických oblastí. Zároveň zdůrazňuje nezbytnost systematického sledování vývoje ve vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami i intaktních dětí. Tato sledování by měla být pravidelná a výsledky by měly sloužit jako základ pro další plánování a přizpůsobování vzdělávacích metod a prostředků.⁶⁰

Jedním z nejvýznamnějších diskutovaných témat v současné specializované pedagogice je integrace postižených žáků do běžných tříd a škol. O integraci se jedná v případě zařazení postiženého dítěte do běžné třídy mateřské, základní nebo střední školy s cílem dosáhnout plné integrace těchto dětí do běžné společnosti.⁶¹ Ačkoli to může z teoretického hlediska působit poměrně jednoduše, je zde několik problémů a překážek, kam spadá nedostatek vybavení běžných škol pro speciální edukaci postižených dětí, ani učitelé nemusí být dostatečně připraveni a v neposlední řadě také negativní postoje nejen rodičů.

Důležitým faktorem pro efektivní inkluzivní výuku je rozvoj a následné vhodné využití teorií vyučování. To je nezbytné pro přípravu personálu, aby byli schopni efektivně vyučovat na inkluzivních školách. Klíčové je vytvořit vhodnou motivaci pro všechny účastníky inkluzivního procesu, aby byli ochotní přijímat změny, přizpůsobovat se novým podmínkám a věnovat se inkluzi, i když to může být náročné. Důležitá je i reorganizace celého školského prostředí a zajištění dostatku zdrojů pro výuku ve třídách, které se zapojují do inkluzivního procesu. Významný časový podíl zabere vytváření nových strategií a metod, které zdůrazní inkluzivní přístup celé školy.⁶²

Změny v oblasti speciálního vzdělávání jsou komplexní a ovlivňovány mnoha faktory, včetně sociálních, politických a vědeckých trendů.

V druhé polovině 20. století prošly speciální školy v České republice několika změnami, které odrážely celkový vývoj ve společnosti, pedagogické trendy a změny v chápání potřeb dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

---

⁵⁹ PRŮCHA, pozn. 3, s. 91 - 93

⁶⁰ Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

⁶¹ VOCILKA, Miroslav. *Integrace sociálně a zdravotně handicapovaných a ohrožených dětí do společnosti..* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 1997., s. 93

⁶² VOMÁČKOVÁ, Helena a kolektiv. *Výzkumný pohled na inkluzi a její determinanty.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2015. ISBN 978-80-7414-933-7., s. 17

4 Legislativa

V průběhu mnoha let se mění také legislativa ve školství. Jedinec, který spadá do vzdělávací sféry a má problémy či přímo nezvládá a selhává ve vzdělávacím procesu a na základě této skutečnosti potřebuje zvýšenou péči ve vzdělávání, je považován za dítě, žáka či studenta se speciálními vzdělávacími potřebami. Právo na vzdělávání nalezneme nejen v Listině základních práv a svobod, ale i v dalších zákonech. Důležitým bodem v rámci vzdělávací soustavy v České republice je rovný přístup ve výchově a vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává legislativu, která se soustředí na vzdělávání. V průběhu několika let bylo vydáno mnoho zákonů upravujících školství.

4.1 Rok 1948

Rok 1948 je pro školství důležitým mezníkem. V únoru tohoto roku převzala moc komunistická strana. Zákon č. 95/1948 Sb. o Základní úpravě jednotného školství, vydaný 21. dubna roku 1948, měl výrazný vliv na správu a řízení školství. Především tím, že:

- a) *„Zestátnil veškeré školství v celé republice a odstranil jeho dvoukolejnost*
- b) *Postavil školství na dvou základních principech socialistické vzdělávací a výchovné ideologie, totiž na principu jednoty a principu státnosti, které byly nadále chápány v nerozlučné a podmiňující se vzájemnosti*
- c) *Byla vyhlášena jednotná, státní všeobecně vzdělávací škola devítiletá, bezplatná a povinná pro všechnu mládež od 6 do 15 let, další*
- d) *Byl zaveden třístupňový systém školství – národní škola (1. – 5. ročník), střední škola (6. - 9. ročník), vyšší výběrové školy (čtyřletá gymnázia a vyšší odborné školy a dvou až tříleté odborné školy)*
- e) *Organizačně sjednocoval zvláště školství 2. stupně*
- f) *Učitelské ústavy byly zrušeny*
- g) *Byla omezena působnost ministerstva školství a osvěty v oblastech, které přímo se školstvím nespojují (osvětová péče, tělesná výchova a sport, církevní a kultovní záležitosti)*
- h) *Podle zásady, že jednotná školská soustava má být jednotně spravována jedním ústředním úřadem, byly pod správu MŠO začleněny i odborné školy (např. sociálně zdravotnické), s výjimkou škol vojenských a vězeňských*

- i) *Slovenské školství bylo řízeno MŠO prostřednictvím Poverenictva pre školství a osvetu, které mohlo vydávat vlastní výnosy a směrnice jen tehdy, pokud si to vyžadovaly odlišné poměry slovenského školství.* ⁶³

Zákon obsahuje ustanovení týkající se škol pro mládež s potřebou zvláštní péče. Tyto školy využívají speciální metody a pomůcky, které jsou přizpůsobeny potřebám žáků s různými schopnostmi. Pod zákonem č. 95 o jednotném školství byly zřízeny školy, které navštěvovali jedinci s tělesným postižením, vadami smyslů a řeči, dále poté s duševními a mravními omezeními. Byly zřizovány školy pro nemocné, kteří byli v léčebných ústavech a sanatoriích. Pomocné školy se změnily na zvláštní, ve kterých vznikaly pomocné třídy. Ministerstvo školství a osvěty v spolupráci s dalšími ústředními úřady mělo rozhodovat o začleňování dětí do těchto škol a vydávat předpisy týkající se jejich zřizování, organizačních ráďů a učebních osnov.⁶⁴

4.2 Rok 1953

Zákon o školské ústavě o vzdělávání učitelů č. 31/1953 Sb. odstranil stupňovitost školské soustavy, tím vzniká tzv. „jedenáctiletka“. Povinná školní docházka se zkrátila z původních třinácti let na osm let.⁶⁵

Školy, které byly zřizovány poskytovaly výcvik pro praktické povolání. Pro mládež, která vyžaduje zvláštní péči, mohla být prodloužena povinná školní docházka.⁶⁶ Vznikaly zvláštní učňovské školy, které napomohly v následném pracovním uplatnění žáků s mentálním postižením, jednalo se především o jednoduché manuální práce. Toto upravoval Školský zákon z roku 1953 (31/53 Sb.).⁶⁷

4.3 Rok 1960

Zákon č. 188/60 Sb., přijatý v roce 1960, rozšířil systém speciálního školství v Československu o mateřské školy. Tento krok znamenal oficiální začlenění mateřských škol do systému speciálního vzdělávání, což umožnilo poskytovat specializovanou péči a vzdělávání dětem s různými typy postižení již od předškolního věku. Realizace tohoto zákona proběhla o

---

⁶³ RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-322-5., s. 32-33.

⁶⁴ Zákon š. 95/1948 Sb. ze dne 21. dubna 1948 *o základní úpravě jednotného školství (školský zákon)*.

⁶⁵ RÝDL, pozn. 62

⁶⁶ Zákon č. 31/1953 Sb. *Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon)*.

⁶⁷ VALENTA a MÜLLER, pozn. 14, s. 26

tři roky později, což vedlo k výraznému zlepšení předškolní institucionální péče o děti s mentálním postižením a dyslexií, čímž se Československo zařadilo mezi modelové země v této oblasti.⁶⁸

4.4 Rok 1968

Zákon č. 168/1968 Sb., jedná se o zákon o gymnasiích. Aby se zvýšila úroveň středních škol, zřizují se na základě toho zákona gymnasia. Gymnasia jsou zřizována krajskými národními výbory. Začátkem školního roku 1968/69 budou postupně přeměněny střední všeobecně vzdělávací školy na gymnasia.⁶⁹

4.5 Rok 1984

Tyto dva zákony - č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol, ze dne 22. 3. 1984 a zákon ČNR č. 48/1984 Sb., ze dne 12. 6. 1984 o státní správě školství, zřizují a organizují školy a výchovná zařízení pro mládež, která vyžaduje zvláštní péči.⁷⁰

4.6 Rok 1989

Demokratické změny po listopadu roku 1989 začaly měnit celý vzdělávací systém, včetně speciálního školství. Vzdělávání je nyní poskytováno všem dětem, i dětem, které byly od vzdělání osvobozeny (děti s těžkým či kombinovaným zdravotním postižením). Změny se zaměřily na zvýšení inkluze, integrace a individualizace vzdělávání a již nejsou tabuizovaným tématem. Jsou zakládány nestátní subjekty, jako jsou stacionáře, podpůrná centra aj., soukromé či církevní školy, auti-třídy. Otevřely se rehabilitační třídy. Spolupráce se zahraničními kolegy přinesla rozvoj alternativní a augmentativní komunikace. Byly zavedeny nové zákony a předpisy, které měly zajistit lepší péči a podporu pro děti s různými typy postižení, a zároveň se zvýšil důraz na lidská práva a rovnoprávnost ve vzdělávání. Vznikají různá občanská sdružení, která podporují občany s mentálním postižením, zaměřující se především na podporu bydlení, chráněné zaměstnání či asistenční péči. Speciálně pedagogická centra byla na lepší úrovni.⁷¹

4.7 Rok 1990

Zákon č. 564/1990 Sb. Zákon České národní rady o státní správě a samosprávě ve školství byl významným zákonem v oblasti vzdělávání v Československu. Byl přijat v období

---

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Zákon č. 168/1968 Sb.

⁷⁰ EDELSBERGER a KÁBELE, pozn. 10, s. 158–165.

⁷¹ VALENTA a MÜLLER, pozn. 14, s. 27

politických změn a transformace společnosti a ovlivnil mnoho oblastí vzdělávání, včetně speciální pedagogiky.

Zákon definoval vzdělávací soustavu v Československu, která byla rozdělena na mateřské školy, základní školy, střední školy a vysoké školy. Základním cílem vzdělávání bylo poskytnout žákům všeobecné vzdělání, které je připraví na život a práci v demokratické společnosti. Zdůrazňoval rovné příležitosti vzdělání pro všechny, bez ohledu na sociální či kulturní původ, pohlaví, věk či zdravotní stav. Speciální pedagogika byla definována jako oblast vzdělávání, která se zabývá výchovou a vzděláním osob se specifickými vzdělávacími potřebami. Umožňoval zřizování speciálních škol a tříd pro žáky se speciálními potřebami. Stanovil 10letou povinnou školní docházku, která zahrnovala základní vzdělání a přípravu pro další studium nebo zaměstnání. Řešil otázku financování vzdělávání, které mělo být zajišťováno z veřejných prostředků. Zákon zaváděl nové metody vzdělávání, jako například individuální a diferencovanou výuku, projektovou výuku, využívání informačních technologií apod. Zákon č. 561/1990 Sb. byl v roce 2004 nahrazen novým zákonem o vzdělávání.⁷²

4.8 Rok 1995

Zákon č. 139/1995 Sb. Je zákon, kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění zákona č. 190/1993 Sb. a zákona č. 256/1994 Sb. Tento zákon upravuje způsob, kterým je poskytována speciální pedagogické podpora. Také zajišťování přiměřeného individuálního přístupu k vzdělávání pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Děti se speciálními vzdělávacími potřebami jsou preferenčně zařazovány do základních škol, které se nacházejí v jejich trvalém bydlišti, popřípadě v blízkosti dětského domova. Tento krok je zaměřen na zajištění přístupu k vzdělání v co nejbližším prostředí jejich domova nebo místa pobytu, což může přispět k integraci a sociální inkluzi dětí se speciálními potřebami.

Školský úřad, v případě souhlasu ministerstva může zakládat a rušit speciální vzdělávací instituce, které mohou být buď příspěvkové nebo rozpočtové organizace, nebo jednotky v jeho organizační struktuře, a to v několika oblastech, jako například: speciální základní školy provozované ve spojení se zdravotnickými zařízeními, pomocné školy, zvláštní školy a předškolní zařízení speciálně zaměřené, které jsou propojené se zdravotnickými zařízeními.

---

⁷² Zákon č. 564/1990 Sb. Zákon České národní rady o státní správě a samosprávě ve školství

Školská zařízení určená pro výchovu mimo vyučování. Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.⁷³

4.9 Rok 2004

V roce 2004 byl přijat zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který upravuje veškeré vzdělávání v České republice. Sem spadá také několik ustanovení, týkající se speciálního vzdělávání.

Podle § 16 odst. 2 školského zákona mají žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nárok na vzdělání podle svých možností a na individuálně přizpůsobenou výuku, což jim musí školy jsou povinně zajistit prostřednictvím speciálně pedagogické podpory a využívání diferenciací a individualizace výuky.

§ 17 uvádí, že žáci s těžkým a hlubokým mentálním postižením mají nárok na vzdělání ve speciálních školách. Tyto školy mají být vybaveny odpovídajícími pomůckami a technologiemi, které usnadní vzdělávání těchto žáků.

V § 29 školského zákona je dále uvedeno, že žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou být zařazeni do běžných tříd, pokud to jejich zdravotní stav a schopnosti umožňují. V takovém případě musí být výuka opět přizpůsobena individuálním potřebám těchto žáků.

Zákon také upravuje otázky financování speciálního školství a poskytuje podporu pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného vzdělávacího systému.⁷⁴

5 Speciální pedagog

S pojmy speciální pedagogika a speciální školství se pojí nejen termín speciální pedagog, který se zaměřuje na výchovu a vzdělávání dětí s určitým typem postižení.

---

⁷³ Zákon č. 139/1995 Sb. *Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění zákona č. 190/1993 Sb. a zákona č. 256/1994 Sb.*

⁷⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*

Významnou roli ve speciální pedagogice, a to především ve školách a třídách s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, má asistent pedagoga. Pomáhá v edukačním procesu nejen ve školním prostředí, ale i v oblasti mimoškolní výchovy.⁷⁵

Vyhláška č. 127/1997 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách velice zasáhla do oboru asistence pedagogům, kdy bylo zavedeno působení dvou pedagogů v mateřské škole, za účelem například poskytování logopedické péče, byl nastaven počet dětí ve třídě definování, zakládání a rušení typů škol jako jsou speciální mateřské a základní. Kdy byly rozděleny školy dle typů postižení. Jako například pro žáky, kteří trpěli zrakovým postižením, bylo určeno mimo mateřského a základního vzdělání také učiliště, v případě sluchového postižení gymnázium pro mládež se sluchovým postižením, s mentálním postižením či zdravotním znevýhodněním byly žákům nabídnuty pomocné a zvláštní školy či zdravotnické zařízení.⁷⁶

Asistenti pedagogů byli v té době zaměřeni především na podporu romských žáků, což vedlo k vytvoření pozice romského asistenta.⁷⁷

Asistenti pedagogů začali tedy pracovat s žáky s různými druhy zdravotních postižení či znevýhodnění, jako je tomu dnes, kdy tyto žáky označujeme jako „žáci se speciálními zdravotními potřebami“.

6 Rámcový vzdělávací program pro speciální vzdělávání

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vytvořilo programy pro speciální vzdělávání na základních školách. Můžeme je rozdělit na první a druhý díl. Jedná se o směrnice a cíle pro vzdělávání žáků se speciálními potřebami.

RVP pro speciální vzdělávání 1:

Do tohoto dílu spadají žáci se středně těžkým mentálním postižením.

Mezi hlavní cíle tohoto programu patří:

- Motivování k učení a myšlení
- Vedení žáků k všestranné a účinné komunikaci, k poznávání svých schopností, možností a jejich následné využití
- Rozvíjení spolupráce a respektování druhých a vedení k ohleduplnosti

---

⁷⁵ PRŮCHA, pozn. 3, s. 424

⁷⁶ Vyhláška č. 127/1997 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách.

⁷⁷ NĚMEC, Z. a kol. *Asistent pedagoga v inkluzivní škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014, s. 10.

- Snaha o uvědomění si svých práv a o naplňování povinností
- Vytváření emoční stability a podpora mezilidských vztahů a vztahů k přírodě
- Udržení či zlepšení dovednosti v péči o své zdraví i zdraví ostatních

RVP pro speciální vzdělávání 2:

Do druhého stupně RVP pro speciální vzdělávání patří žáci s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami.

Mezi hlavní cíle druhého dílu patří:

- Osvojení základních hygienických návyků
- Snaha o dosažení co nejvyšší samostatnosti a orientaci ve vztazích k okolí
- Rozvoj komunikačních dovedností (alternativní a augmentativní komunikace)
- Motivace ke spolupráci s blízkými osobami
- Utváření mezilidských vztahů a projevování pozitivních emocí
- Rozvíjení pozornosti, vnímavosti a poznávání⁷⁸

---

⁷⁸ JEŘÁBEK Jaroslav, TUPÝ Jan, a. kol., Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální [online]. [cit. 15.05.2024] Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-specialni-vzdelavani/>

EXPERIMENTÁLNÍ ČÁST

7 Metodologie výzkumu

7.1 Kvalitativní výzkum

Pro praktickou část práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. Někteří metodologové považují kvalitativní výzkum za doplněk k tradičním kvantitativním metodám, zatímco jiní jej vnímají jako alternativu nebo opozici vůči vědeckým přístupům založeným na přírodovědných principech. Kvalitativní výzkum má tedy mnohdy negativní ohlasy. Postupem času se kvalitativní výzkum v sociálních vědách dostal na stejnou příčku k ostatním metodám. Neexistuje však jediný obecně přijímaný způsob, jak přesně vymežit nebo definovat kvalitativní výzkum.⁷⁹

Tento výzkum společně s výzkumným nástrojem, kterým je rozhovor, si autorka práce vybrala z důvodu, že kvalitativní výzkum umožňuje hlubší porozumění kontextu a složitosti jevů. Kvalitativní metody dávají možnost aktivně přispívat k výzkumu, což může poskytnout hlubší perspektivu na zkušenosti a názory.

7.2 Rozhovor

Za nejpoužívanější metodu kvalitativního výzkumu je považován rozhovor, společně s otevřenými otázkami, který byl pro tuto bakalářskou práci zvolen. Rozhovory umožňují autorce práce získat hlubší a detailnější pochopení respondentů, jejich názorů, postojů a zkušeností. Otevřená forma rozhovoru podporuje svobodu vyjadřování. Při rozhovoru může vzniknout důvěrný vztah mezi výzkumníkem a respondentem, což může podporovat otevřenost a upřímnost při sdílení informací.⁸⁰

7.3 Výzkumný problém

Je potřeba poukázat, jakým způsobem se transformovala struktura, obsah a role speciálních škol v České republice od poloviny 20. století a jaké faktory ovlivnily tyto změny. Srovnání historického vývoje speciálního vzdělávání se současnou situací, analýza pedagogických metod a společenských postojů k inkluzivnímu vzdělávání.

---

⁷⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2., s. 49-55

⁸⁰ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s.160

7.4 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jaké jsou názory na výuku ve speciálních školách. Poukázat a porozumět problematice. Představit, kde pracovníci ve speciálních školách vidí nedostatky, zda si uvědomují slabá místa a jestli je potřeba jakéhokoli zlepšení. Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaké nejvýznamnější změny dle speciálních pedagogů nastaly ve speciálním vzdělávání. Vedlejším výzkumným cílem (VV1) je zjištění, zda mají speciální pedagogové pozitivní pohled na inkluzi a integraci. Jako další vedlejší cíle výzkumného šetření (VV2) je zjištění, kde jsou identifikována slabá místa a je potřeba zlepšení. Předposledním vedlejším výzkumným cílem (VV3) bylo stanoveno, zda speciální pedagogové využívají technologický pokrok k prospěchu. Poslední vedlejší výzkumný cíl (VV4) měl zjistit, v jakém dílu RVP se nachází více žáků.

7.5 Výzkumné otázky

HVO – Jaké nejvýznamnější změny pocít'ují speciální pedagogové ve speciálním vzdělávání?

VVO 1- Mají speciální pedagogové pozitivní pohled na proces inkluze a integrace žáků se speciálními potřebami do běžných škol?

VVO 2 – Kde pocít'ují speciální pedagogové největší potřebu zlepšení?

VVO 3 – Využívají speciální pedagogové technologický pokrok ku svému prospěchu?

VVO 4 – Převažují ve speciálních školách žáci vzdělatelní podle dílu I či II rámcového vzdělávacího programu?

7.5.1 Otázky do rozhovoru:

- Jak jste se dostal/a k práci ve speciálním vzdělávání a jaké vzdělání potřebujete k vykonávání této práce?
- Kdo je zřizovatelem Vaší školy?
- Jak se v průběhu Vaší kariéry změnil přístup k vzdělávání pro žáky se speciálními potřebami?
- Je ve Vaší škole více žáků začleněného do prvního stupně či druhého stupně dílu rámcového vzdělávacího programu?
- Jakým způsobem přistupujete k individuálním potřebám každého žáka ve své péči?

- Jaký je Váš pohled na proces inkluze a integrace žáků se speciálními potřebami do běžných škol?
- Kde cítíte největší rozdíl ve vzdělávání na začátku vaší kariéry a nyní?
- Jaké změny jste zaznamenal/a za dobu své kariéry v podpoře pro speciální vzdělávání na úrovni školy nebo státu?
- Rozlišujete u žáků jejich potřeby od jejich požadavků? Jak to u žáků řešíte?
- Jak se vyrovnáváte s emocionálními a behaviorálními výzvami, které mohou vzniknout ve výuce žáků se speciálními potřebami?
- Můžete sdílet příklady úspěšných strategií, které jste v praxi použil/a k podpoře rozvoje žáků se speciálními potřebami?
- Jaké pomůcky jste nejvíce využíval/a při výuce a jaké vyžíváte nyní?
- Jaké jsou možnosti pokračování ve vzdělávání na škole, kde pracujete/jste pracovala u žáků se speciálními potřebami?
- Je ve Vaší škole kladen důraz na spolupráci s rodiči a členy vzdělávacího týmu?
- Jaká je Vaše představa ideálního prostředí pro vzdělávání žáků se speciálními potřebami?
- Kde podle Vás existuje největší potřeba zlepšení a kde jsou identifikována slabá místa?
- Jaké technologické pomůcky využíváte ve výuce a jak reagují žáci?
- Jak hodnotíte aktuální dostupnost škol pro děti se speciálními potřebami?
- Má Vaše škola k dispozici speciální výukové prostory pro žáky, popřípadě jaké?
- Jaké další aktivity nabízí vaše škola pro žáky?

7.6 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem bylo celkem 11 respondentů, kteří byli či jsou pedagogičtí pracovníci ve speciálních školách. Mezi respondenty se nachází zástupci různých věkových kategorií, obou pohlaví, avšak převažují ženy. Respondenti pochází z několika částí České republiky. Pro zachování anonymity nejsou zveřejněna jména, města výkonu práce, ani jakékoli jiné informace, které by identifikovaly jednotlivé respondenty.

Respondent č.1 (SP1) Působí jako asistent pedagoga v jednom z největších měst v České republice. Je teprve na začátku své kariéry. Ve speciálním školství pracuje čtvrtým rokem. Má vystudovanou vyšší odbornou školu v oboru sociální pedagogika.

Respondent č. 2 (SP2) Pracuje ve speciálním školství již dvanáctým rokem. Její pozice je zástupce ředitele pro předškolní vzdělávání. Dříve pracovala v klasické mateřské škole. Vystudované má magisterské vzdělání v oboru speciální pedagogiky, konkrétně management speciální pedagogiky.

Respondent č. 3 (SP3) Ve speciálním školství se pohybuje již 4 roky na pozici asistenta pedagoga a vychovatele. Nyní je na pozici třídního učitele. Vystudovanou má vyšší odbornou školu sociálně právní v oboru sociální pedagogika. Následně studovala speciální pedagogiku v celoživotním vzdělávání na vysoké škole evropských a regionálních studií a momentálně studuje Jihočeskou univerzitu na teologické fakultě pedagogika volného času.

Respondent č. 4 (SP4) Ve speciální škole pracovala celkem 22 let. Na několika pozicích, jako je vychovatel a vedoucí vychovatel. Vystudovanou má vysokou školu v oboru speciální pedagogiky, se zaměřením na etopedii.

Respondent č. 5 (SP5) Respondentka má 10 let praxe. Vystudovanou má speciální pedagogiku. K práci ji vedla touha pomáhat druhým a rozhodnutí specializovat se na speciální pedagogiku po absolvování pedagogické fakulty.

Respondent č. 6 (SP6) V oblasti speciální pedagogiky jako speciální pedagog se pohybuje již 20 let, s tím, že nyní je 2. rokem ředitelkou. Vystudovala střední zdravotnickou školu a poté speciální pedagogiku a PdF MUNI. K vykonávání této profese ji vedla skutečnost, že jeden ze sourozenců trpí postižením a setkání s organizacemi pečujícími o lidi s mentálním postižením.

Respondent č. 7 (SP7) Rozhodla se po vystudování bakalářského studia v oboru speciální pedagog nastoupit jako externí asistent pedagoga, konkrétně se zaměřuje na tělesnou výchovu. Pracuje ve škole pro žáky a studenty s poruchou autistického spektra 2 roky.

Respondent č. 8 (SP8) Respondentka pracovala na pozici speciálního pedagoga mnoho let. Absolvovala pedagogickou fakultu se zaměřením na speciální pedagogiku, což bylo požadované vzdělání pro tuto práci. K práci ve speciálním vzdělávání se dostala po absolvování pedagogické fakulty.

Respondent č. 9 (SP9) Pracuje jako učitel ve speciální škole. Má vystudované magisterské vzdělání na Karlově univerzitě v oboru učitelství pro první stupeň a v rámci celoživotního

vzdělávání doplněnou speciální pedagogikou. Vždy chtěl učit, o běžnou základní školu neměl zájem.

Respondent č. 10 (SP10) Od roku 2010 pracuje v ZŠ, což je celkem 14 let. Postupně prošla pozicemi asistenta pedagoga, učitelkou a nyní je zástupcem ředitele. K práci ve škole se dostala po mateřské, kdy hledala práci, kterou by skloubila s péčí o děti. V roce 2013 si musela k vysokoškolskému vzdělání doplnit vzdělání ve speciální pedagogice, které studovala na Karlově univerzitě na PF katedře speciální pedagogiky obor psychopedie.

Respondent č. 11 (SP11) Pracuje jako asistent pedagoga a vedoucí vychovatel v družině, celkem 7 let. Vystudovala vysokou školu obor Speciální pedagogika – vychovatelství. Práce s dětmi se speciálními potřebami ji zaujala během praxe a rozhodla se touto cestou vydat. Škola přijímá pouze žáky se středně až těžkým mentálním postižením, převažují tedy žáci zařazení do druhého stupně dílu RVP.

7.7 Průběh sběru dat

Nástrojem výzkumného šetření pro kvalitativní výzkum byl zvolen rozhovor. Jelikož výzkumník v podstatě řídí konverzaci prostřednictvím svých otázek, tak Švaříček a Šedřová rozhovor považují do jisté míry za řízenou konverzaci. V první řadě bylo nutností seznámit respondenta s nahráváním rozhovoru a seznámit s výzkumem. Mimo uspořádání otázek, důležitou položkou jsou hlavně hlavní výzkumné otázky, poté vedlejší.⁸¹

Nejprve byl stanoven cíl výzkumu, dále hlavní výzkumná otázka a vedlejší výzkumné otázky. Byly sestaveny otázky, na které se autorka práce při získávání dat dotazovala, v případě potřeby doplňující otázky. Veškeré otázky byly v případě potřeby lehce upraveny jednotlivým respondentům – jako je pohlaví, či v případě, kdy byl respondent již ve starobním důchodu. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 11 respondentů v různých věkových kategoriích a z několika částí České republiky. Všechny rozhovory byly v rámci osobního setkání a byly zaznamenány na mobilní telefon. Následovala písemná transkripce do elektronické podoby. Jedná se o doslovný přepis, ačkoli někteří odborníci tvrdí, že není potřeba doslovná transkripce, Švaříček ji ve své knize doporučuje. Byla použita zakotvená teorie. Kategorie byly vytvořeny

---

⁸¹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, s. 160-163.

dle otevřeného kódování, využita byla metoda tužka – papír. Nejprve byla data vyhodnocena dle jednotlivých respondentů a poté v jednotlivý celek.

7.8 Etické aspekty výzkumu

Autorka práce ujistila respondenty, že v rámci zachování anonymity nebudou ve výzkumu zveřejněna žádná data, která by umožnila identifikaci účastníků. Respondenti byli nejprve informováni o tématu, účelech výzkumu a byli požádáni o spolupráci. Autorka práce získala slovní souhlas od respondentů na nahrávání rozhovoru pomocí mobilního telefonu a jeho následnou doslovnou transkripčí. Přičemž byli obeznámeni s tím, že získaný materiál poslouží pouze pro účely výzkumné práce.

7.9 Souhrn a vyhodnocení jednotlivých získaných dat

V rámci rozhovorů vznikly tyto kategorie:

1. Charakteristika

- Pracovní pozice a délka praxe.
- Vzdělání
- Motivace
- RVP

2. Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami:

- Historické změny
- Další vzdělávání
- Emocionální a behaviorální výzvy

3. Individuální péče, inkluze a integrace:

- Pohled na inkluzi a integraci
- Individuální vzdělávací plány
- Aktuální dostupnosti škol

4. Podpora výuky a rozvoje:

- Podpora
- Strategie
- Pomůcky

5. Spolupráce a prostředí:

- Spolupráce s rodiči a týmem
- Zřizovatel
- Ideální prostředí
- Zlepšení
- Speciální výukové prostory a další aktivity

Respondent č. 1

Charakteristika:

Respondentka č. 1 je asistentkou ve speciální škole s praxí necelé 4 roky. Má vzdělání na VOŠ sociálně právní v Praze, obor sociální pedagogika. K práci asistentky pedagoga stačí maturita a kurz, ale ona má již zmiňované vzdělání. Motivaci k práci našla během praxe ve speciální škole, kde zjistila, že ji tato práce naplňuje. Škola je soukromá a zaměřená na děti s těžkým nebo středně těžkým postižením, často s kombinovanými postiženími, což většinou odpovídá druhému vzdělávacímu programu.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Historické změny: V průběhu necelých 4 let praxe nezaznamenala výrazné změny v přístupu k vzdělávání žáků se speciálními potřebami.

Další vzdělání: Žáci končí vzdělání 10. třídou, mohou prodloužit o ještě jeden rok, avšak dětí enormně přibývá, tudíž většinou končí 10. třídou. Kvůli nedostatku míst ve stacionářích, jsou odkázáni tito žáci na své rodiče. Možnost pokračování je také do praktických škol, avšak je zde malé procento žáků, kteří se zde umístí, a to z důvodu jejich zdravotních znevýhodnění.

Emocionální a behaviorální výzvy: Emocionální výkyvy a agresivní chování žáků řeší individuálním přístupem, zachováním klidu a někdy i fyzickou asistencí s pomocí naučených technik z kurzů.

Individuální péče, inkluze a integrace

Pohled na inkluzi a integraci: Inkluze a integrace závisí na schopnostech dítěte. Příklad žáka, který nebyl schopen zvládat běžnou školu a přešel nakonec na domácí vzdělávání. Je názoru, že inkluze je možná jen v ojedinělých případech.

Individuální vzdělávací plány: Individuální vzdělávací plány (IVP) se sestavují na začátku školního roku s rodiči, nastavují se cíle dle individuálních potřeb žáků (např. rozvíjení samoobslužných činností).

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Respondentka uvádí, že škol je nedostatek a je potřeba navýšit kapacity.

Podpora výuky a rozvoje

Podpora: Rekonstrukce školy byla financována z dobrovolných příspěvků, kapacita byla navýšena o 20 míst. Stát nepřispíval.

Strategie: Používání piktogramů, komunikačních obrázkových systémů (VOKS), znakové řeči dle individuálních potřeb žáků. Například naučila dítě používat toaletu díky kartičkám. Dále například naučila dítě jíst lžící, aby nejedlo jídlo rukama, ale umělo používat alespoň lžici z příboru. Trénink začínal na jeho oblíbeném jídle a postupně se s ním zkoušelo jíst lžící. Nejprve vedla dítěti ruku, aby pochopilo, že musí lžici držet v ruce a samo si jídlo nandat. Postupně se přidávala další jídla, která dítě běžně nejedlo, například "ochutnáš tohle, ale poté dostaneš to, co máš rádo". Tento proces je velmi individuální a může trvat půl roku až rok a vyžaduje postupné malé krůčky.

Pomůcky: Mezi pomůcky, které využívají patří komunikační knihy či piktogramy. Je potřeba většího prostoru pro děti s agresivitou a více dětských prvků na zahradě. Mezi technologické pomůcky, které využívají jsou mimo jiné interaktivní tabule a tablety, na což žáci reagují velmi pozitivně.

Spolupráce a prostředí

Spolupráce s rodiči a týmem: Spolupráce s rodiči je velmi důležitá, každodenní komunikace s rodiči o průběhu dne a problémovém chování.

Zřizovatel: Školu zřizuje církev Diakonie ČCE.

Představa ideálního prostředí: Optimální prostředí pro vzdělávání je s malým počtem žáků, u nich na škole je žáků 18. Dále plně vybavená místnost Snoezelen, více prostoru a zahrada s dětskými prvky, matrace na stěnách, zabezpečená okna...

Zlepšení: Slabá místa jsou především v oblasti podpory rodin, které zjistí, že mají dítě se znevýhodněním, například s autismem. Autismus bývá identifikován ve druhém či třetím roce života dítěte. Rodinám je často pouze sdělena diagnóza, ale následná podpora je nedostatečná. I když existují organizace zaměřené na pomoc těmto rodinám, mnoho rodin o nich nemusí vědět, pokud se aktivně nepohybují v této oblasti, a musí tak sami hledat informace, což není vždy efektivní.

Je zde kritický nedostatek míst ve speciálních školách. Dalším problémem je situace po ukončení školní docházky. Mnoho dětí nemá kam jít, protože stacionáře jsou již plně obsazené a nemají kapacitu pro navýšení počtu klientů. Tato situace vytváří začarovaný kruh, kdy péče o jednotlivce zůstává na rodinách, jejichž členové také stárnou a nejsou schopni dlouhodobě zajišťovat potřebnou péči.

Celkově je zřejmé, že stát by měl přehodnotit a zlepšit systém podpory pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami, vytvořit více míst ve speciálních školách a stacionářích, aby byla zajištěna dlouhodobá péče o tyto jedince.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Mezi speciální výukové prostory patří například Snoezelen a vybavení tříd. Škola nabízí canisterapii, hippoterapii, plavání, zpěv s farářem, kulturní akce, jako je divadlo, dále škola v přírodě či různé výlety.

Respondent č. 2

Charakteristika

Respondentka č. 2 pracuje ve speciálním vzdělávání již 12 let. Momentálně je na pozici zástupce ředitele školy pro předškolní vzdělávání. Škola se skládá celkově z mateřské, základní a praktické školy. Vystudovala magisterské vzdělání v oboru management speciální pedagogiky. K vykonávání této profese ji vedla změna stávajícího zaměstnání. Původně pracovala v běžné mateřské škole a z osobních důvodů se rozhodla pro změnu, v této době již studovala předškolní a mimoškolní pedagogiku. Spíše pod tuto školu spadají děti se slabším mentálním postižením.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami:

Historické změny: Změnu v přístupu moc nezaznamenala, pouze v legislativě. Přístup lze měnit především z osobního hlediska, popřípadě od vedení. Zde je však v tomto ohledu spokojena, a proto nebyla potřeba změn.

Další vzdělávání: Poskytuje podrobný popis systému vzdělávání pro děti se speciálními potřebami v mateřské škole a následně v základní a střední škole. Zdůrazňuje, že další vzdělávání je určováno doporučeními školského poradenského zařízení, často s důrazem na odklad povinné školní docházky, aby se dětem poskytla potřebná příprava. Existuje možnost nástupu do běžné základní školy s asistencí nebo do speciální školy, která poskytuje individuální plány a podporu v oblastech, které dítě potřebuje. Následně se zmiňuje o

možnostech dalšího vzdělávání po ukončení základního a středního školního vzdělávání, přičemž zdůrazňuje, že možnosti jsou pro tyto děti omezené, a vzniká otázka, kam se dál obrátit. Poukazuje na nedostatek vhodných možností pro integraci těchto jedinců do společnosti po ukončení formálního vzdělávání a na nutnost zlepšení a rozšíření podpory pro ně v rámci sociální sféry. Tento popis podtrhuje komplexnost a výzvy spojené s vzděláváním a integrací jedinců se speciálními potřebami do společnosti.

Emocionální a behaviorální výzvy: Zmiňuje se o výzvách v oblasti emocí, které se objevují při práci ve speciální pedagogice a které se liší od těch v běžné pedagogické praxi. Tvrdí, že tým se s těmito situacemi vyrovnává poměrně dobře díky solidnímu kolektivu, možnostem supervize a individuální i skupinové podpoře. Poukazuje na důležitost osobnosti jednotlivce v této oblasti a zdůrazňuje schopnost týmu efektivně zvládat náročné behaviorální situace.

Individuální péče, inkluze a integrace:

Pohled na inkluzi a integraci: Zdůrazňuje potřebu individuálního přístupu ke každému dítěti a varuje před univerzálním uplatňováním inkluzivního přístupu. Zastává názor, že inkluze není vždy vhodná pro děti s mentálním postižením, zejména pokud se jedná o závažnější psychopedické postižení. Upozorňuje na riziko, že pouhá fyzická přítomnost dítěte ve třídě s ostatními žáky není to samé jako efektivní inkluzivní prostředí, a že často dochází k situacím, kdy se dítě s těžkým postižením nedokáže adaptovat nebo integrovat. Důraz klade na potřebu individuálního posouzení každého případu a zdůrazňuje, že inkluzivní přístup by měl být rezervován spíše pro děti bez mentálních deficitů nebo s fyzickými postiženími, kde jsou vyšší šance na úspěšnou integraci.

Individuální vzdělávací plány: Kromě doporučení z poradenského zařízení SPC nebo PPP vytvářejí speciální individuální plán pro žáka. Velmi důležité při individuálním přístupu je také spolupráce s asistenty pedagoga.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Všimá si, že každoročně naplňují kapacity tříd. Jedná se o jedinou speciální mateřskou školu v okruhu několika okresů. S tím, že děti sem dovážejí rodiče i poměrně z velké vzdálenosti.

Podpora výuky a rozvoje:

Podpora: V názoru je patrný pocit, že podpora ve vzdělávání postupně slábne, což je spojováno s přetrvávajícím důrazem na inkluzi za každou cenu. I přes úsilí škol a státu není

vidět zřetelný pozitivní dopad na studenty, zejména ty se speciálními potřebami. Nicméně jsou zde zaznamenány některé pozitivní aspekty, jako jsou vznikající zajímavé projekty a snaha některých pracovníků ve vzdělávání získat finanční podporu pro rozvoj školství. Široká škála projektů nabízí prostor pro inovace, i když ne vždy úplně odpovídají potřebám speciálních škol. Aktivity jako výlety a projektové dny pak mohou poskytnout studentům přínosné zážitky a obohatit jejich vzdělávací prostředí.

Strategie: Oslovuje klíčové aspekty úspěšné strategie při práci s dětmi se speciálními potřebami. Podtrhuje význam vytvoření prostředí, kde se dítě cítí dobře a spokojeně, a to nejenom fyzicky, ale i sociálně a emocionálně. Zdůrazňuje potřebu podnětného prostředí s empatií a porozuměním ze strany pedagogů a asistentů, kteří mají speciální vzdělání a zkušenosti v oblasti práce s těmito dětmi. Důležitou roli hraje také dostupnost vhodných pomůcek pro podporu vzdělávání. Tato kombinace faktorů je klíčem k úspěšnému rozvoji a vzdělávání dětí se speciálními potřebami.

Pomůcky: Důraz je kladen na důležitost technických pomůcek pro podporu vzdělávání dětí se speciálními potřebami, které jsou individuálně přizpůsobeny potřebám každého dítěte. Zároveň je však zdůrazněno, že nejdůležitější je prostředí a kolektiv pracovníků, kteří se starají o děti. Finanční náročnost technických pomůcek je také vztažena k dostupnosti sponzorských darů a individuální podpoře od rodičů. Rozmanitost pomůcek je vyzdvihována a je poukázáno na to, že jejich výběr je závislý na potřebách a diagnóze každého konkrétního dítěte. Tím je zajištěn maximální přínos a efektivita vzdělávacího procesu pro každého jednotlivce.

Spolupráce a prostředí:

Spolupráce s rodiči a týmem: Od počátku nástupu dítěte se snaží intenzivně spolupracovat s rodiči, konzultují individuální vzdělávací plány a jsou s nimi v denním kontaktu při předávání dětí. Vybízejí rodiče, aby řešili jakékoliv problémy nebo nejasnosti. Tato spolupráce je obzvláště důležitá pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, protože spokojenost rodičů přímo ovlivňuje spokojenost dítěte. Nabízejí rodičům konzultace nejen s třídními učiteli, ale i s ostatními pedagogy, asistenty pedagoga, logopedy a dalšími členy týmu. Rodiče mohou sjednat schůzku s jakýmkoliv členem týmu, včetně vedoucího pracovníka školky. Na oplátku očekávají od rodičů otevřenost a zpětnou vazbu ohledně dítěte, protože spolupráce musí být oboustranná. Tato komunikace je považována za velmi důležitou.

Zřizovatel: Zřizovatelem školy je kraj.

Představa ideálního prostředí: Prostředí, ve kterém pracují, není ideální, což ovlivňuje jejich práci, zejména pak vedoucího pracovníka. Vedoucí si myslí, že prostor speciální školky by měl být větší, aby poskytoval dětem odpočinkové koutky a minimalizoval rušení mezi dětmi s různými diagnózami. I přes tuto výzvu se však musí spoléhat na zdroje, které mají k dispozici, a pracovat v daných podmínkách.

Potřeba zlepšení: Pokud jde o práci v dané školce, prostředí pro ni není ideální. Toto hodnocení se týká především vedoucího pracovníka. Prostory by měly být větší, aby poskytovaly dětem odpočinkové koutky a minimalizovaly rušení mezi dětmi s různými diagnózami. Z hlediska celkového pohledu by měla být podle něj zvážena otázka inkluze a integrace. Místo toho, aby byly děti za každou cenu posílány do běžných škol a školek, by měla být zlepšena komunikace a měli by být přizváni k ní i pediatři těchto dětí. Ti jsou podle vedoucího prvními odborníky, kteří se s dítětem setkají a často mají klíčovou roli při nasměrování výchovy a vzdělávání. Vedoucí zdůrazňuje, že některé děti přicházejí do jejich školky po nepříjemných zážitcích z běžných škol a mohly by být včleněny již ve věku tří let. Proto se domnívá, že komunikace s dalšími odborníky by se měla zlepšit. Z praktického hlediska však vnímá nedostatek odborníků, jako jsou dětské psychiatry a kliničtí psychologové, což omezuje péči poskytovanou dětem. Vedoucí vnímá tuto situaci jako závažný problém, který má dopady nejen na práci v jejich školce, ale i na rodiče a děti.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Ve škole jsou k dispozici speciální výukové prostory pro žáky, které zahrnují řadu zařízení a místností. Vedoucí pracovnice školy uvádí, že mají krásně vybavený Snoezelen, což je rehabilitační místnost. Školní kuchyně je přizpůsobena i pro vozíčkáře a obsahuje sklopné lůžko pro děti, které potřebují odpočinek. Dále mají keramickou dílnu, dílnu pro pracovní vyučování a dílnu přizpůsobenou pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Škola má také dobře upravenou zahradu, část vybavenou posilovacími stroji a trampolínou, a standardní tělocvičnu. Kromě toho je k dispozici rehabilitační místnost, kde se dětem věnuje školní logoped. Škola rovněž nabízí canisterapii a další speciální terapie, jako je práce s keramickou hlinou.

Co se týče dalších aktivit pro žáky, škola se snaží poskytovat rozmanité zážitky. Mezi tyto aktivity patří: návštěvy bazénu, kina, divadla a organizované exkurze či výlety. Většina těchto aktivit je financována rodiči, protože se jedná o mimoškolní aktivity. Škola také pracuje na začlenění dětí do běžného života, například prostřednictvím práce s keramickou hlinou a účastí na různých akcích. Pedagogičtí pracovníci se snaží zapojit děti do aktivit, které jsou obvyklé

pro běžné mateřské školy, a mají k tomu dostatečný počet asistentů, kteří pomáhají přizpůsobit aktivity individuálním potřebám každého dítěte.

Respondent č. 3

Charakteristika

Respondentka č. 3 je třídní učitelkou druhým rokem, předtím asistent pedagoga a vychovatel. Praxi v oboru celkem 4 roky. Vystudovanou má VOŠ sociálně právní (sociální pedagogika), speciální pedagogika (celoživotní vzdělávání), aktuálně studuje pedagogiku volného času na Jihočeské univerzitě. Více žáků spadá do první dílu RVP.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami:

Historické změny: Největší rozdíl na začátku její kariéry a nyní vidí hlavně u sebe. Je si již jistější jako pedagog a dokáže lépe zpracovávat informace, které chce dětem předávat. Dle jejich slov měla zprvu na děti příliš vysoké nároky. K individuálním potřebám každého žaka se řídí především doporučeními ze speciálně pedagogického centra.

Další vzdělávání: Mohou navštěvovat naši mateřskou školu, kde jsou děti v inkluzi. Potom jdou většinou do naší základní školy, a potom je možnost navštěvovat střední školu praktickou buďto jednoletý nebo dvouletý obor.

Emocionální a behaviorální výzvy: Považuje práci ve speciálním školství za velmi fyzicky i psychicky náročnou. Často se setkává s žáky, kteří jsou agresivní a velmi hlasití, je proto důležité, aby byly nastaveny hranice, řád a byla v tomto ohledu důsledná.

Inkluze a integrace

Respondentka č. 3 nesouhlasí s inkluzí především v případě, kdy má dítě nějaké mentální postižení. Je totiž vyčleňováno z kolektivu, ačkoli by se pedagogové snažili o začlenění. Je názoru, že dítě tento rozdíl vycítí a není v kolektivu spokojené. Na druhou stranu se domnívá, že dítě s tělesným postižením se může začlenit mnohem lépe.

Individuální vzdělávací plány: U žáků se snaží především podporovat pozitivní chování, ne vždy však žák spolupracuje. Je důležité, aby byl správně nastavený systém odměn, velmi pozitivně se u nich osvědčila strukturalizace výuky.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Žáci dojíždějí i 40 km do školy. Jsou propojeni se sociální službou, což funguje velmi dobře.

Podpora výuky a rozvoje:

Podpora: Není si vědoma jakékoli podpory na úrovni státu.

Strategie: Za úspěšnou strategii považuje nastavení hranic, řád a důslednost. Samozřejmě podle možností každého žáka.

Pomůcky: Výuka musí být co nejvíce názorná, jako příklad udává, že když se učí o zvířatech, vezmou žáky na farmu. Stále používají piktogramy, žáky berou do přírody, snaží se, aby si mohli pomůcky osahat. Ve výuce pouští různá naučná videa. Děti mají k dispozici různé modely, plakáty, které se týkají probíraného tématu. Technologické pomůcky hojně využívají, především Ipad a počítač. Žáci reagují velmi pozitivně a tyto pomůcky je velice baví.

Spolupráce a prostředí:

Spolupráce s rodiči a vzdělávacím týmem: Spolupráce nejen s rodiči je pro speciální vzdělávání velice důležitá a funguje velmi dobře.

Zřizovatel: Zřizovatelem školy je MŠMT.

Představa ideálního prostředí: Mezi ideální prostory radí především prostorné třídy, aby žák měl možnost svého koutku, kam se může izolovat. Dále místnost, kam by mohl pracovník s žákem odejít v případě potřeby.

Zlepšení: Za slabé místo považuje nejen malé třídy, ale i to, že se využívá jeden prostor pro mnoho aktivit. Některé děti poté nedokáží rozlišit čas výuky a čas hry, takto využívají i prostor jídelny, kam chodí poté družina, což také není vhodné řešení a mělo by se to rozlišit.

Speciální výukové prostory pro žáky a další aktivity: Rodičům je přes léto nabídnuta možnost provozu letní družiny. Ten zahrnuje 4 týdny. Rodič si přečte program pro daný týden a rozhodne se, zda své dítě do školní družiny přihlásí a zda by ho to mohlo bavit.

Respondent č. 4

Pracovní zkušenosti a vzdělání

Respondentka č. 4 pracovala ve speciální škole celkem 22 let. Z toho 16 let působila jako vychovatelka v dětském domově (DD) při této škole a později se stala vedoucí vychovatelkou. K práci ve speciálním vzdělávání se dostala díky inzerátu. Má vysokoškolské vzdělání v oboru speciální pedagogiky, se specializací na etopedii. Zřizovatelem školy je kraj

a žáků začleněného do prvního stupně či druhého stupně dílu rámcového vzdělávacího programu je půl na půl.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Historické změny: V průběhu své kariéry více respektovala individuální zvláštnosti žáků a zaznamenala nárůst školení a seminářů. Individuální přístup k žákům zahrnuje respektování jejich zvláštností, věku a mentality. Největší rozdíl ve vzdělávání na začátku kariéry a nyní vidí v tom, že nejprve neměla zkušenosti a znalosti, které se postupem času změnily ve větší zkušenosti. Za dobu své kariéry zaznamenala více školení a seminářů na úrovni školy i státu.

Další vzdělávání: Žáci mohou pokračovat na praktické školy, popřípadě někteří i na střední školu s výučním listem.

Emocionální a behaviorální výzvy: Pro zvládnutí emocionálních a behaviorálních výzev se učí vnímat, co je důležité, a také odpočívat a relaxovat. Úspěšné strategie v praxi zahrnují klid, pohodu, důslednost, respekt a spravedlnost.

Individuální péče, inkluze a integrace

Pohled na inkluzi a integraci: Respondentka považuje inkluzi a integraci žáků se speciálními potřebami do běžných škol dle jejich slov za nesmysl.

Individuální vzdělávací plány: Respektuje jeho zvláštnosti, věk, mentalitu. Je důležité rozlišit to, co opravdu potřebují, od jejich požadavků.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Pro děti se speciálními potřebami je podle ní dostupnost škol špatná, pokud bude pokračovat inkluze.

Podpora výuky a rozvoje

Podpora: Podporu vidí v rozvoji vzdělávání formou školení a seminářů.

Strategie: Za úspěšnou strategii považuje udržení klidu, pohody, důslednost, respektu a spravedlnosti.

Pomůcky: Dříve při výuce využívala literaturu, nyní více používá digitální pomůcky. Žáci na technologické pomůcky reagují pozitivně. Pokračovat ve vzdělání lze na praktické škole.

Spolupráce a prostředí

Spolupráce s rodiči a týmem: Na škole je kladen velký důraz na spolupráci s rodiči a členy vzdělávacího týmu.

Zřizovatel: Zřizovatelem školy je kraj.

Představa ideálního prostředí: Ideální prostředí pro vzdělávání žáků se speciálními potřebami podle ní zahrnuje klid, pohodu, spolupráci a důslednost.

Zlepšení: Největší potřebu zlepšení a slabá místa vidí v nevdělanosti kolegů, nerespektování osobnosti dítěte a neochotě se vzdělávat.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Škola disponuje speciálními výukovými prostory, jako jsou tělocvična a prostory pro canisterapii. Škola také nabízí různé aktivity pro žáky, jako jsou výlety, exkurze a spolupráce s Pedagogicko-psychologickou poradnou (PPP) a Speciálně pedagogickým centrem (SPC).

Respondentka č. 5

Charakteristika

Respondentka se domnívá, že klíčovými faktory, které ji přivedly k práci ve speciálním vzdělávání, byla její přirozená touha pomáhat druhým a rozhodnutí specializovat se na speciální pedagogiku po absolvování pedagogické fakulty. Pracuje ve speciálním školství již 10 let. K vykonávání práce ve speciálním vzdělávání bylo nezbytné absolvovat další kurzy a školení zaměřené na práci s dětmi se speciálními potřebami. Na škole mají poměrně vyrovnané počty na obou stupních, ale asi mírně převažují žáci na prvním stupni.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami:

Historické změny: Během své kariéry respondentka pozorovala změnu přístupu od izolace k inkluzi a integraci žáků se speciálními potřebami do běžných tříd.

Další vzdělávání: Mezi další možnosti vzdělávání patří praktické školy nebo mají i spolupráci s různými organizacemi, které poskytují další podporu.

Emocionální a behaviorální výzvy: Tuto práci považuje respondentka za velmi psychicky i fyzicky náročnou.

Individuální péče, inkluze a integrace:

Pohled na inkluzi a integraci: Inkluze a integrace žáků se speciálními potřebami do běžných tříd jsou podle respondentky důležité, avšak musí být dobře připravené a podpořené. Respondentka klade důraz na individuální péči a vytváření bezpečného a podpůrného prostředí pro žáky. Celkově se však k inkluzi staví spíše negativně. Považuje ji za vhodnou v určitých případech (tělesný handicap..).

Individuální vzdělávací plán: Respondentka zdůrazňuje význam vytváření individuálních vzdělávacích plánů a používání specifických metod a pomůcek podle potřeb jednotlivých žáků. Zaměřují se na individualizaci a na to, jak každému dítěti co nejlépe pomoci.

Podpora výuky a rozvoje:

Podpora: Vidí, že se podpora zlepšuje na úrovni financování a vzdělávání.

Strategie: Za úspěšné strategie považuje využívání vizuálních pomůcek a piktogramů pro žáky s poruchou autistického spektra. Využití technologií ve výuce se mění, stále více se používají tablety a interaktivní tabule a tyto technologie jsou u žáků velmi oblíbené.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Počet speciálních škol se zlepšuje, ale stále jich není dostatek.

Spolupráce a prostředí:

Spolupráce s rodiči a týmem: Respondentka klade důraz na spolupráci s rodiči a týmem pro efektivní péči o žáky.

Zřizovatel: Zřizovatelem školy je město, což považuje za výhodné.

Představa ideálního prostředí: Zahrnuje sem moderní technologie, dostatek personálu a podporující atmosféru.

Zlepšení: Potřeba zlepšení spočívá v poskytování více financí, lepší přípravě učitelů a zajištění spolupráce mezi různými institucemi.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Kromě běžné výuky nabízejí různé kroužky, sportovní aktivity, výtvarné a hudební terapie, a také různé výlety a exkurze, které dětem pomáhají rozvíjet jejich schopnosti a zájmy. Škola má speciální učebny vybavené sensorickými pomůckami, místnosti pro relaxaci a individuální terapie.

Respondent č. 6

Pracovní zkušenosti a vzdělání

Respondentka č. 6 pracuje ve speciální škole již 20 let, přičemž poslední rok zastává funkci ředitele. Je absolventkou střední zdravotnické školy a dále vystudovala speciální pedagogiku na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity (PdF MUNI). K práci ve speciálním vzdělávání ji přivedlo setkání s organizacemi pečujícími o lidi s mentálním postižením (MP) a osobní zkušenost s postiženým sourozencem v rodině. Žáci spadají spíše do 1 dílu RVP.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Historické změny: V průběhu své kariéry zaznamenala změny, jako je přejmenování školy, změna rámcového vzdělávacího programu (RVP) na ZV, zavedení inkluze. Tyto změny vedly také ke snížení kapacity školy a ke sloučení školy, která byla původně samostatná ZŠ, se střední školou. V současné době má škola kapacitu 10 žáků a je zaplněna z 50 %. Největší rozdíl ve vzdělávání na začátku kariéry a nyní vidí v možnosti volby základní školy §16/9, která je nyní znesnadněna naplněnou kapacitou. Problémy vidí také u žáků se středně těžkým mentálním postižením na běžné ZŠ a u žáků s těžšími formami PAS či psychiatrickými diagnózami. Změnu vidí v roce 2016 a výklad MŠMT o výhodách hlavního proudu, kde působí aprobovaný učitel, kdy já jako speciální pedagog nemám šanci předat odborné informace

Další vzdělávání: Mezi další možnosti patří učební obory či praktické školy.

Emocionální a behaviorální výzvy: Emocionální a behaviorální výzvy zvládá díky své rodinné situaci, což jí ve škole nepřijde náročné.

Individuální péče, inkluze a integrace

Pohled na inkluzi a integraci: Inkluzi a integraci žáků se speciálními potřebami do běžných škol hodnotí tak, že u žáků s MP funguje přibližně do 2. třídy, poté dochází k rozevření nůžek a děti s MP nejsou aktivně zapojovány do kolektivu ze strany intaktních spolužáků.

Individuální vzdělávací plány: Respondentka přistupuje k individuálním potřebám žáků prostřednictvím individuálního přístupu a výuky na míru. Rozlišuje potřeby a požadavky žáků velmi individuálně, snaží se uspokojit požadavky v jistých chvílích, ale potřeby žáků jsou respektovány v maximální možné míře.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Jejich škola má velkou spádovou oblast a je nedostatek míst.

Podpora výuky a rozvoje

Podpora: Během své kariéry zaznamenala změny v podpoře pro speciální vzdělávání, například výklad MŠMT o výhodách hlavního proudu, kde působí aprobovaný učitel. Na druhou stranu financování asistenta pedagoga přes phAmax hodnotí pozitivně.

Strategie: Úspěšné strategie zahrnují prvky neformálního vzdělávání, činnostní učení, Montessori pedagogiku a další přístupy.

Pomůcky: Při výuce využívá názorné pomůcky a interaktivní tabuli, digitální pomůcky jsou nyní velkou výhodou. Využívá tablety, notebooky, interaktivní tabule a roboty, které žáci považují za zajímavé.

Spolupráce a prostředí

Spolupráce s rodiči a týmem: Na škole je kladen důraz na spolupráci s rodiči a členy vzdělávacího týmu.

Ideální prostředí: Představuje jako velkou místnost se třemi zónami – pro učení, relaxaci a velký stůl pro společné aktivity či stravování.

Potřeba zlepšení: Vidí v nedostatku provozních prostředků a prostředků na pomůcky.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Škola disponuje speciálními výukovými prostory, jako jsou pracovna logopeda a psychologky. Mezi další aktivity školy patří plavání, školy v přírodě a kulturní akce.

Respondent č. 7

Charakteristika

Respondentka je externí asistentkou pedagoga pro tělesnou výchovu na autistické škole, kde pracuje druhým rokem. Práce zahrnuje individuální výuku nebo výuku ve dvou. K této práci se dostala díky studiu speciální pedagogiky, nyní dokončuje magisterské studium. K vykonávání této práce by jí postačil kurz asistenta pedagoga, ale díky bakalářskému titulu ze speciální pedagogiky může pracovat samostatně. K práci se dostala díky inzerátu a zprvu nevěděla, co očekávat. Zřizovatelem školy je kraj. Respondentka uvádí, že ve škole je zhruba

stejný počet žáků na prvním a druhém stupni základní školy, přičemž se jedná spíše o žáky s těžšími formami autismu.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Historické změny: Respondentka uvádí, že její kariéra je stále v začátcích, ale postupně získává praxi a lépe rozumí práci se žáky s poruchou autistického spektra (PAS). Zaznamenala, že každý žák s PAS je jedinečný a vyžaduje individuální přístup, což znamená přizpůsobování se jejich specifickým potřebám. Používají různé vizualizační a strukturalizační techniky, aby žákům poskytli potřebnou podporu. Zatím nemá příliš dlouholetou praxi na to, aby hodnotila změny z pohledu legislativy či podpory na úrovni školy či státu. Stále se snaží nacházet lepší přístupy a metody. Vnímá, že celkově se vzdělávání žáků se speciálními potřebami mírně odklání od inkluze.

Další vzdělávání: Škola nabízí mateřskou školu, základní školu i praktickou školu zaměřenou na žáky s poruchou autistického spektra. Po absolvování základní školy mohou žáci pokračovat na praktickou školu, odborná učiliště, chráněné bydlení, denní stacionáře nebo brigády. Návaznost vzdělávání je však často omezená, a ne vždy ideální, zejména pro žáky s těžšími formami autismu.

Emocionální a behaviorální výzvy: Respondentka se vyrovnává s emocionálními a behaviorálními výzvami, které vznikají ve výuce žáků s PAS, pomocí různých strategií. Žáci mohou fyzicky napadat či mít afekty. Zdůrazňuje, že tyto výzvy jsou často založeny na mnoha faktorech, včetně nálady žáků a jejich individuálních potřeb. Někdy je obtížné zvládat tyto situace a nenosit si je domů, což může vyžadovat psychologickou péči zaměstnanců. Uvedla příklad, kdy jeden z žáků má silnou verbální stránku a opakovaně pedagogům vyhrožuje.

Individuální péče, inkluze a integrace

Pohled na inkluzi a integraci: Respondentka považuje inkluzi a integraci žáků se speciálními potřebami za záležitost individuálních potřeb a typu postižení. U žáků s poruchou autistického spektra (PAS) považuje vzdělávání ve speciálních školách za vhodnější, protože žáci mohou lépe rozvíjet své schopnosti a cítí se lépe mezi podobnými dětmi. Speciální školy jsou také lépe vybaveny potřebnými pomůckami a strukturami. U jiných postižení, jako jsou specifické poruchy učení nebo lehké mentální postižení, považuje inkluzi za přínosnou, ale vždy záleží na konkrétním případě.

Individuální vzdělávací plány: Klade důraz na flexibilitu a variabilitu. Snaží se jednoduše přizpůsobit výuku tak, jak je to potřeba v daném okamžiku. Využívají širokou škálu vizualizací a strukturalizaci prostoru, aby podpořili různé učební styly a preference. Individuální přístup je klíčový, protože každý žák je zcela jedinečný a má specifické potřeby. Pro některé žáky je nezbytná verbální podpora, zatímco jiní se mohou lépe orientovat pomocí vizuálních pomůcek. Každý z nich vyžaduje odlišnou úroveň zapojení pedagoga, který musí být schopen přizpůsobit svůj přístup podle individuálních potřeb žáků. Například někteří autističtí žáci upřednostňují práci sami, zvláště pokud se dobře orientují v prostoru, jako je tělocvična. V takových případech není vždy nutné zasahovat verbálně, pokud se jedná o již známé cviky. Důležitá je praxe, která jim umožňuje lépe porozumět jejich potřebám. Potřeby a požadavky žáků se často liší. V jejich škole jsou požadavky žáků obvykle zaměřeny na různé odměny, které si vybírají jako motivaci. Toto je obtížně stanovitelné, protože škola má pouze žáky s poruchou autistického spektra. Někteří žáci se například nechtějí učit matematiku, i když to potřebují, protože jsou zařazeni do praktických škol nebo dalších stupňů vzdělávání, kde bude matematika nutná. Takže jejich požadavek může být, že se nechtějí učit matematiku, ale jejich potřeby jsou v této oblasti zcela jiné.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Aktuální dostupnost škol pro děti se speciálními potřebami hodnotí jako nedostatečnou, protože žáci dojíždějí z celého kraje, jelikož v tomto poměrně velkém městě je pouze jedna škola specializovaná na autismus.

Podpora výuky a rozvoje

Podpora: Nezaznamenala podporu na úrovni školy nebo státu, jelikož práci nevykonává natolik dlouho, aby mohla hodnotit.

Strategie: Využívají TEACH program a různé vizualizační pomůcky, strukturují prostředí a aktivity na jemnou i hrubou motoriku. Úspěšné strategie zahrnují individualizaci všeho, co je možné. Nejčastěji využívají vizualizační pomůcky, tranzitní karty pro přesun, motivační systémy se žetony a rehabilitační pomůcky jako kuličkový bazén, masážní přístroje a světelné projektory. V budoucnu plánují využití místnosti Snoezelen.

Pomůcky: Využívají různé vizualizace, pro přesun ze třídy do tělocvičny, tranzitní karty, motivační systém máme formu sbírání žetonů. Technologické pomůcky zahrnují projektory, notebooky, tablety a aplikace, na které žáci reagují různě, podle svých individuálních potřeb a preferencí. Respondentka rozlišuje potřeby a požadavky žáků, přičemž požadavky se často týkají odměn nebo aktivit, které žáci preferují. Potřeby jsou zaměřeny na jejich vzdělávací a

vývojové potřeby, které jsou důležité pro jejich budoucí zařazení do dalších stupňů vzdělávání nebo praktického života, jako je například výuka matematiky.

Spolupráce a prostředí

Spolupráce s rodiči a týmem: Ve škole je kladen důraz na spolupráci s rodiči a členy vzdělávacího týmu. Asistenti pedagoga i učitelé komunikují s rodiči, sdílejí informace o strategiích, které na konkrétního žáka platí, a zajišťují podporu ve vizualizacích doma.

Zřizovatel: Zřizovatelem školy je kraj.

Představa ideálního prostředí: Současné budovy školy nejsou zcela ideální, jedna je příliš stará a druhá příliš sterilní. Respondentka si představuje ideální prostředí pro vzdělávání žáků se speciálními potřebami jako domácí, s osobním prostorem pro každé dítě, bez přehnaných vizuálních stimulů a s dostatečným prostorem pro vizualizační pomůcky.

Zlepšení: Upozorňuje na potřebu zlepšení umístění nejhorších případů žáků, kteří fyzicky napadají pedagogy a nemají kam být umístěni po skončení školní docházky. Toto zlepšení by výrazně pomohlo nejen žákům, ale i jejich rodinám a pedagogům.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Škola nabízí speciální výukové prostory, jako jsou individuální učebny, hrací kouty, kuličkový bazén a místnost pro uklidnění žáků. Dále jsou zde různé aktivity organizované ve spolupráci s jinými společnostmi, jako jsou pohybové kroužky, kroužky vaření, keramiky a tvoření.

Respondent č. 8

Charakteristika

Respondentka pracovala jako speciální pedagožka s dlouholetou praxí. Absolvovala pedagogickou fakultu se zaměřením na speciální pedagogiku, což bylo požadované vzdělání pro tuto práci. K práci ve speciálním vzdělávání se dostala po absolvování pedagogické fakulty. Zřizovatelem této školy je kraj. Na škole spadalo více žáků do prvního stupně RVP.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Historické změny: Pozorovala změny směrem od segregace k inkluzivnímu přístupu. Upřednostňovala individuální přístup k žákům a aktivně spolupracovala s rodiči a členy vzdělávacího týmu. Největší rozdíl ve vzdělávání cítila ve snaze o začlenění žáků se speciálními potřebami a poskytnutí individuální podpory, snaha o inkluzi a využívání technologických pomůcek.

Další vzdělávání: Mezi možnosti dalšího vzdělávání patří praktická škola nebo spolupracují s dalšími institucemi.

Emocionální a behaviorální výzvy: Zvládala emocionální a behaviorální výzvy pomocí trpělivosti, empatie a terapeutických technik.

Individuální péče, inkluze a integrace

Pohled na inkluzi a integraci: Vnímá ji jako důležitý krok ke zajištění rovných příležitostí pro všechny žáky, avšak vidí i rizika. Dle jejich slov záleží na případě.

Individuální vzdělávací plány: S ohledem na specifika a také jejich potřeby, sestavovala individuální vzdělávací plány a spolupráce s rodiči a dalšími odborníky. Rozlišování požadavků a potřeb rozlišovala pomocí komunikace a plánování.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Vidí zlepšení v dostupnosti škol, ale stále jich není dostatek, jelikož jsou neustále naplněné kapacity. Je názoru, že by mělo být nastaveno celoživotní vzdělávání pro tyto jedince

Podpora výuky a rozvoje

Podpora: Podporu zaznamenala v oblasti financování, poskytování pomůcek a podpory pro učitele.

Strategie: Využívala úspěšné strategie jako strukturovaný přístup, multisenzorické metody a moderní technologie.

Pomůcky: Nejvíce využívala vizuální pomůcky a terapeutické pomůcky, nyní stále více využívala moderní technologie, což je u žáků velice oblíbené.

Spolupráce a prostředí

Spolupráce s rodiči a týmem: Ve škole, kde pracovala, byl kladen důraz na spolupráci s rodiči a členy vzdělávacího týmu, pomocí schůzek a konzultací. Rodiče hrají významnou roli.

Zřizovatel: Zřizovatelem školy je kraj

Představa ideálního prostředí: Především podporující a s dostatečnou odbornou podporou. Dále velké prostory a dostatek pomůcek.

Zlepšení: Identifikovala potřebu zlepšení v poskytování financí, přípravě učitelů a spolupráci mezi institucemi.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Škola měla k dispozici speciální výukové prostory vybavené pomůckami a technologiemi pro žáky se speciálními potřebami a nabízela také další terapeutické a volnočasové aktivity pro žáky, jako je plavání či divadlo.

Respondent č. 9

Charakteristika

Pracuje jako učitel ve speciální škole. Potřebné vzdělání na tuto pozici je magisterský titul (Mgr.). Má vystudované magisterské vzdělání na Karlově univerzitě v oboru učitelství pro první stupeň a v rámci celoživotního vzdělávání doplněnou speciální pedagogiku. Vždy chtěl učit, ale do základní školy se mu nechtělo, aby byl ve třídě se 30 žáky. Záleží na období, momentálně má více žáků v druhém dílu RVP.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Historické změny: Rozhodně se změnil přístup rodičů, kteří nejsou k dětem natolik důslední jako dříve. V dnešní době se bere ohled na to, že děti jsou „nemocné“ a moc se toho po nich nechce. Ve školství je to podobné, i někteří kolegové nejsou tak důslední jako na začátku své kariéry.

Další vzdělávání: Žáci mají možnost po skončení povinné školní docházky pokračovat tzv. do praktických škol anebo dvouletých učilišť. Zájem na tyto školy bývá dost velký a většinou se tam dělají klasické přijímací zkoušky. Záleží poté mnoho na schopnostech a možnostech jednotlivého žáka.

Emocionální a behaviorální výzvy: Ke každému žákovi přistupuje s respektem, ale má pevně nastavené hranice. Sdílí informace s ostatními kolegy a kolegyněmi, nebojí se jich zeptat na názor při společné poradě. Po příchodu domů se snaží odpočinout a věnovat se něčemu, co ho baví.

Individuální péče, inkluze a integrace

Pohled na inkluzi a integraci: Myšlenka inkluze a integrace je hezká a dobrá, mohla by být užitečná, ale v praxi je velmi špatně podchycená. Učitelé na základních školách nejsou vždy této myšlence přívětivě nakloněni.

Individuální vzdělávací plány: Každé dítě se snaží respektovat, ale zároveň mu jasně vytyčit hranice. Má jasně definovanou hranici, kterou je potřeba dodržet, být důsledný a trpělivý. Potřeby žáků se často liší od jejich požadavků.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Kapacita škol je velmi nedostačující. Děti se dostávají do speciálních škol pouze s mentálním postižením a doporučením ze SPC. Děti na běžných školách, které nemají doporučení, často propadají a vycházejí ze základní školy osmým rokem.

Podpora výuky a rozvoje

Podpora: Rozhodně se zlepšilo financování. Asistenti pedagogů jsou lépe placeni a je o tuto pozici velký zájem, ale snížily se požadavky pro přijetí na tuto pozici.

Strategie: Ve výuce využívá tablet a interaktivní tabuli. Učivo se snaží přizpůsobit každému žákovi individuálně. Je důležité mít dobře definovanou hranici, kterou je zapotřebí dodržet. Pak být velmi důsledný, trpělivý. Je taky velmi důležité si uvědomit, že v této oblasti není prostor pro nějaké vlastní ambice. Mnohdy se ty děti na něčem zastaví a dál už se víc nenaučí.

Pomůcky: Technologické pomůcky jsou v jejich škole velmi oblíbené. Žáci si procvičují motoriku, rozvíjí zrakové a sluchové vnímání, paměť a pozornost.

Spolupráce a prostředí

Spolupráce s rodiči a týmem: Pravidelně s rodiči komunikuje, funguje komunikace i mezi pedagogickými pracovníky. Informace si vzájemně předávají.

Zřizovatel: Zřizovatelem školy je kraj.

Představa ideálního prostředí: Velká třída s pracovními stoly pro strukturované učení, police s úkoly řazenými odshora dolů, stolečky pro společnou práci, koutek na hraní a místnost pro dítě při nežádoucím chování.

Zlepšení: Stále chybí propojení mezi školní, sociální a zdravotní péčí. Měla by být větší návaznost na stacionáře. Potřebná je péče rozložená na více pečujících osob.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Škola má místnost Snoezelen, velkou místnost pro školní družinu a menší tělocvičnu. Nabízí také plavání, canisterapii, odpolední doučování a logopedické hodiny.

Respondent č. 10

Charakteristika

Od roku 2010 pracuje v ZSS, což je celkem 14 let. Postupně prošla pozicí asistenta pedagoga, následně začala učit a posledních 6 let pracuje na pozici zástupce ředitele, který také učí. Je vystudovaná učitelka, ale po VŠ ve školství nepracovala. K práci ve škole se dostala po mateřské, kdy hledala práci, kterou by skloubila s péčí o děti. V roce 2013 si musela k VŠ vzdělání doplnit vzdělání ve speciální pedagogice, které studovala na Karlově univerzitě na PF katedře speciální pedagogiky obor Psychopedie. K návratu do školství ji přivedla náhoda, když po mateřské našla inzerát na místo asistenta pedagoga ve speciální škole. Hledala práci, kterou by mohla skloubit s péčí o děti. V současné době více dle II. dílu, ale avšak se to v průběhu času mění.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami:

Historické změny: Změny v oblasti podpůrných společností a organizací, které jsou dnes daleko širší než dříve, například nový HOMESHARING, nabídky respitních pobytů, letní tábory, a příměstské tábory. Ve školství se přístup příliš nezměnil a záleží na konkrétní učitelce a jejích pedagogických schopnostech.

Další vzdělávání: Ve škole, kde pracuje, je praktická škola. Paradoxně však není automatické, že se tam dostanou žáci z této školy, protože zájem je velký a žáci jsou přijímáni na základě výsledků z přijímacích zkoušek. Nejsou přijímáni přednostně, a proto musí zkoušet i jiné školy nebo sociální zařízení.

Emocionální a behaviorální výzvy: Vyrovnávání se s těmito výzvami je velmi individuální a záleží na osobním nastavení, délce praxe a zkušenostech. Pomáhá osobní optimismus, víra v dobrý výsledek, vzdělávání, kurzy a supervize.

Individuální péče, inkluze a integrace:

Pohled na inkluzi a integraci: Inkluze a integrace do běžné školy je velmi složitá a úspěch závisí na spolupráci rodičů, ředitele školy, učitele a žáků ve třídě. Když se to podaří, je to nejlepší možný přístup, ale vyžaduje maximální toleranci a nadšení všech zúčastněných.

Individuální vzdělávací plány: K individuálním potřebám žáků přistupuje s respektem a podle aktuálních možností třídy. Řešení je velmi individuální a závisí na pedagogickém umění učitele, trpělivosti, vysvětlování a hledání kompromisů. Každodenní otázkou jsou vysoké a intenzivní požadavky na žáky, které často nesouvisí s jejich aktuálními potřebami. Řešení je velmi individuální a vyžaduje pedagogické umění učitele, aby uvedl obě potřeby do souladu a našel vhodné řešení. To zahrnuje velkou trpělivost, vysvětlování, odměny, mnoholetou práci s žákem a hledání kompromisů.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Dostupnost škol pro děti se speciálními potřebami je nedostatečná, zejména v Praze. Důvodem jsou rostoucí počty dětí s postižením a zájem o bydlení v Praze.

Podpora výuky a rozvoje:

Podpora: Financování se určitě změnilo k lepšímu, asistenti pedagoga jsou nyní lépe placeni díky větší podpoře ze strany státu, konkrétně Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Na úrovni školy však záleží na konkrétním řediteli, jeho zájmu o školu a vzdělávání, množství práce, kterou věnuje vedení pedagogického sboru, jeho zájmu o školní vzdělávací program a pravidelných hospitacích ve třídách. Důležitá je také jeho podpora dobrých učitelů.

Podmínky pro výkon povolání učitele se zpřísnily, avšak bohužel chybí možnosti, jak si vzdělání doplnit formou celoživotního nebo dálkového studia. Také chybí podpora pro další vzdělávání učitelů v praxi. Existuje potřeba profesní organizace, která by nabízela další vzdělávání, aktuality v oboru a trendy, něco podobného, jako je to u lékařů. I když se o tom mluvilo, zatím nic takového nevzniklo.

Strategie: Úspěšné strategie zahrnují trpělivost, definování hranic, strukturu výuky, jasné definování rozvojových cílů a postupování po malých krocích.

Pomůcky: Pomůcky jsou velmi individuální a zahrnují matematické hranoly, puzzle a čtenářské tabulky. Učivo k výuce připravuje na míru nebo s lehkou modifikací a čas od času zakoupí něco nového. Technologické pomůcky jsou dle respondentky velmi užitečné. Využívají například interaktivní tabule, tablety, iPady, výukové a vzdělávací programy...

Spolupráce a prostředí:

Spolupráce s rodiči a týmem: Ve škole se konají pravidelná setkání týmů, které mají žáka na starosti, což je důležité pro nastavení celého vzdělávacího a výchovného procesu.

Zřizovatel: Školu zřizuje Magistrát hlavního města Prahy.

Představa ideálního prostředí: Ideální prostředí zahrnuje třídy rozdělené na klidovou část, výukovou část a herní část. Dále by škola měla mít prostory pro relaxaci, individuální práci, uklidnění žáka v afektu, tělocvičnu, třídu pro muzikoterapii, samostatnou jídelnu a zahradu s možností pěstování rostlin a sportovními prvky.

Zlepšení: Největší potřeba zlepšení je v propojení školní, zdravotnické a sociální části, aby na školu navazoval stacionář, diagnostické pobyty, respitní pobyty a další aktivity.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Škola má pouze jednu malou třídu, která není volně dostupná a plní více funkcí. Nabízí odpolední kroužky a družinu, omezeně také školního psychologa. Mezi další aktivity můžeme zařadit odpolední kroužky.

Respondent č. 11

Charakteristika

Pracovní pozice a délka praxe: Pracuje jako asistent pedagoga a vedoucí vychovatel v družině, celkem 7 let. Vystudovala vysokou školu obor Speciální pedagogika – vychovatelství. K výkonu práce asistenta pedagoga na speciální škole je zapotřebí minimálně středoškolské vzdělání s maturitou a základní pedagogická kvalifikace (např. kurz asistenta pedagoga). Práce s dětmi se speciálními potřebami ji zaujala během praxe a rozhodla se touto cestou vydat. Škola přijímá pouze žáky se středně až těžkým mentálním postižením, převažují tedy žáci zařazení do druhého stupně dílu RVP.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami:

Historické změny: Přístup k vzdělávání se v průběhu její kariéry nijak výrazně nezměnil. Používají stále stejné a osvědčené pomůcky a postupy. Rozdíl cítí v druhu postižení žáků – dříve měli ve škole žáky s DMO, nyní přibylo hodně autistů, a to se samozřejmě odráží ve stylu výuky. Je nyní složitější žáky vzdělávat, protože tito žáci s PAS mají častější projevy agrese, vzdoru a musí usměrňovat jejich chování, zabraňovat tomu, aby nedošlo ke zranění.

Další vzdělávání: Po ukončení školní docházky mohou žáci navštěvovat jiné praktické školy, nebo chodit do stacionáře.

Emocionální a behaviorální výzvy: Důležité je mít skvělé kolegy, kteří podpoří a poradí. Navzdory náročnosti práce cítí, že má smysl a naplňuje ji.

Individuální péče, inkluze a integrace:

Pohled na inkluzi a integraci: Respondentka je skeptická vůči inkluzi a integraci žáků se speciálními potřebami do běžných škol. U dětí s autismem, těžkými poruchami chování a kombinovanými vadami považuje inkluzi za nereálnou kvůli nedostatečným podmínkám v běžných školách.

Individuální vzdělávací plány: Každý žák má svou jedinečnou osobnost, diagnózu, projevy a potřeby. Přístup je individuální podle jeho možností a schopností. Respektují individuální zvláštnosti a požadavky každého žáka. Snaží se maximálně vyjít vstříc žákům a rodičům, aby zajistili, že žáci budou spokojeni a jejich potřeby budou vyhověny. Rozlišování mezi potřebou a požadavkem je však občas náročné, protože mezi těmito dvěma pojmy je tenká hranice. Někdy je obtížné určit, zda žák danou věc skutečně potřebuje, nebo jestli jde pouze o jeho přání a pokoušení hranic. Nejlepším řešením v těchto situacích je kompromis nebo forma odměny. Například pokud žák nemůže mít určitou věc ihned, může ji dostat po splnění úkolu.

Hodnocení aktuální dostupnosti škol: Škol pro děti se speciálními potřebami je nedostatek, zejména v Praze. Školy jsou plné a často nepřijímají žáky s těžkým postižením

Podpora výuky a rozvoje:

Podpora: Nezaznamenala žádné výrazné změny v podpoře speciálního vzdělávání na úrovni školy nebo státu. Podpora státu stále pokulhává, například při financování rekonstrukce školy.

Strategie: Úspěšnou strategií je princip odměny, který funguje u každého žáka. Důležité je najít správnou odměnu, která motivuje žáka k plnění úkolů.

Pomůcky: Používají pracovní listy, grafomotorická cvičení, dřevěné pomůcky (puzzle, stavění věže), třídění tvarů a barev, pexeso, senzomotorické podložky, AAK kartičky, interaktivní tabuli, iPady a Orffovy nástroje. Využívají interaktivní tabule, na kterých pracují se vzdělávacími programy, jako je například "Moje první myš," nebo hrají vzdělávací hry na Děčku. Díky tomu si žáci procvičují motoriku, rozvíjí zrakové a sluchové vnímání, paměť a pozornost. Tabule se také využívá ke sledování videí. Dále mají k dispozici iPad, který žáci obvykle dostávají za odměnu. Celkově jsou technologické pomůcky v jejich škole velmi oblíbené.

Spolupráce a prostředí:

Spolupráce s rodiči a týmem: Spolupráce s rodiči je velmi důležitá, jsou v neustálém kontaktu a komunikují s nimi. Snaží se vyhovět potřebám žáků a rodičů, ale někdy je nutné hledat kompromisy.

Zřizovatelem školy je Diakonie ČCE.

Představa ideálního prostředí: Ideální prostředí zahrnuje malý třídní kolektiv, klidnou a přátelskou atmosféru, profesionální učitele a velkou zahradu jako bonus.

Zlepšení: Největší potřeba zlepšení je v propojení školní, zdravotnické a sociální části. Potřebují více škol pro děti se speciálními potřebami a lepší podporu od státu.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Škola bohužel nemá speciální výukové prostory, využívají pouze jednu třídu. Nabízejí různé aktivity jako plavání, hipoterapii, cvičení v tělocvičně, společnou logopedii, canisterapii, návštěvy divadla a tematické dny.

7.10 Interpretace dat

Charakteristika

Pracovní pozice a délka praxe: Respondenti, kteří byli osloveni pro tento výzkum, vykonávají různé role ve speciálních školách. Působí či působili jako speciální pedagogové, asistenti pedagogů či vychovatelé. Délka praxe se pohybuje od jednoho roku až po dvacet let. Například zástupkyně ředitele školy pro předškolní vzdělávání, praxe 12 let. Respondent č. 3 je asistentem pedagoga již 7 let. Respondent č. 9 má praxi dlouhých 20 let a je speciálním pedagogem.

Vzdělání: Vzdělání respondentů v tomto výzkumu je přes vyšší odborné vzdělání po vysokoškolské. Z velké části převládá studium na vysoké škole v různých oborech spadajících pod speciální pedagogiku. Respondentka č. 2 má vystudované magisterské vzdělání v oboru management speciální pedagogiky. Respondentka č. 11 vystudovala vysokou školu obor Speciální pedagogika – vychovatelství. Pozicí asistenta pedagoga, učitelkou a nyní zástupcem ředitele si prošla respondentka č. 10, k vysokoškolskému vzdělání si musela doplnit vzdělání ve speciální pedagogice, které studovala na Karlově univerzitě na PF katedře speciální pedagogiky obor psychopedie. Je tedy zjevné, že ke každé pracovní pozici je potřeba jiné vzdělání, v případě, kdy chce jedinec učit, je nutností mít vystudované vysokoškolské vzdělání. V případě asistenta pedagoga stačí dle respondentky č. 1 střední odborné vzdělání s maturitou, společně s kurzem, avšak ona sama prošla vyšší odbornou školou. (Resp. 1)

Motivace: Motivace k práci s dětmi se speciálními potřebami se u respondentů rozvíjela během jejich praxe a osobních zkušeností. Respondentku č. 2 vedla změna zaměstnání z osobních důvodů, původně pracovala v běžné mateřské škole. Motivace může vzniknout také na základě rodinné zkušenosti s dítětem se speciálními potřebami. (Resp. 5.). Velice záleží na okolnostech a osobnosti respondentů.

RVP: Respondenti pracují převážně se žáky zařazenými do druhého stupně rámcového vzdělávacího programu (RVP) pro žáky se středně těžkým a těžkým postižením. Jedná se tedy především o žáky, kteří spadají do II. dílů rámcového vzdělávacího programu.

Přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami

Historické změny: V průběhu praxe respondentů se přístup k vzdělávání žáků se speciálními potřebami výrazně nezměnil, i když se změnil typy postižení, s nimiž pracují. Respondentka č. 1 není v této sféře ještě natolik dlouho, aby zaznamenala změny. Respondentka č. 2 zaznamenala rozdíl v legislativě, jinak stejně jako respondentka č. 3 a 7 vidí změnu především

u sebe. Respondentka č. 4 mimo již zmiňovaného pokroku u sebe samé, upozorovala nárůst školení a seminářů. Respondentka č. 5, 6 a 8 poté změnu přístupu od izolace k integraci a inkluzi. Respondentka č. 8 podotkla také využívání technologických pomůcek. Respondent č. 9 také vidí rozdíl v přístupu rodičů. Číslo 10 zmiňuje různé organizace a společnosti k podpoře těchto žáků, navýšení táborů apod. 11. cítí změnu v druhu postižení žáků a nárůst jedinců s poruchou autistického spektra.

Další vzdělávání: Žáci po ukončení základního vzdělávání mohou pokračovat v praktických školách, jednoleté či dvouleté obory (zahradnictví) nebo ve stacionářích, ale dostupnost těchto zařízení je omezená. Respondentka č. 2 uvedla: „*Máme u nás sice dvouletou střední školu, já to vnímám to jako, že se ty děti nebo to už jsou potom klienti, se naučí spoustu praktických věcí do života. Ať už je to dílnách, kuchyních, nebo mají různé praxe, kde chodí doplňovat zboží třeba do nějakých velkoobchodů, marketů. Starají se o zeleň, jezdí na farmu, takže určitě po té praktické stránce je to super, ale pak to vzdělání skončí při takové nejlepší dobré víře se tam ty děti udrží v tom vzdělávacím procesu do nějakých 26 let.*“ (Resp. 2) Nejen dle respondentky č. 2, ale i dalších respondentů by bylo potřeba nastavit nějakým způsobem celoživotní vzdělávání pro tyto jedince. Ačkoli jsou různé organizace, chráněné bydlení a podobně, velmi často zůstávají doma s rodiči.

Emocionální a behaviorální výzvy: Důležitá je osobnost jednotlivce a schopnost týmu zvládat behaviorální situace. Emocionální a behaviorální výzvy zahrnují mnohdy agresivní chování a emocionální výkyvy, které se řeší individuálním přístupem a fyzickou asistencí. Důležité je mít také nějakou podporu zvenčí, umět odpočívat, možnost supervize apod. Respondentka č. 7 uvedla příklad, kdy: „*U jednoho žáka nám dochází k pravidelnému vyhrožování, a tam je velice těžké to zvládat, nenosit si to domů a často je to řekla bych na psychologickou péči nás zaměstnanců.*“ (Resp. 7)

Individuální péče, inkluze a integrace

Pohled na inkluzi a integraci: Inkluze a integrace závisí na schopnostech jednotlivých žáků. Mezi další aspekty, které je potřeba zmínit v oblasti inkluze a integraci žáků se speciálními potřebami je vzdělanost pedagogů. Někteří respondenti jsou skeptičtí vůči inkluzi dětí s těžkými postiženími do běžných škol. Respondentka č. 1 uvedla příklad o nepovedené inkluzi, kdy žák docházel do běžné školy, avšak to pro něj i pro pedagogy nebylo zvládnutelné. Nyní je ve speciální škole a je to pro něj mnohem lepší. Také uvedla, že mnohdy asistenti pedagogů v běžných školách nevykovávají práci tak, jak by měli, kdy převezmou všechnu práci za toho

žáka, místo toho, aby byl „nápomocný“. Respondentka č. 2 zdůrazňuje individualitu. Uvedla: „*Jako ta myšlenka té inkluze jako takové je super, je velmi dobrá, fajn, ale přijde mi, že se to v našich poměrech tak trochu zvirtlo a neumí se to používat.*“ (Resp. 2) Jako většina respondentů je názoru, že dítě s velmi těžkým mentálním postižením velmi těžko, pokud vůbec začlení do kolektivu. Což je myšlenkou inkluze. Respondentka č. 3 odpověděla na otázku ohledně inkluze takto. „*Můj názor je ten, že dítě s mentálním postižením, je stejně vyčleňováno z kolektivu. Myslím si, že to není chybou pedagogů v běžné škole, ale že i samy děti prostě vycítí, že se liší a nejsou v kolektivu spokojené. Myslím si, že dítě, které má jiný handicap, třeba tělesný, si dokáže sám kamarády najít, třeba přes nějaké zájmy, koníčky, ale dítě s mentálním postižením si to úplně nemyslím, i když je to individuální věc.*“ Velmi podobné názory má většina respondentů v tomto výzkumu.

Individuální vzdělávací plány: Individuální vzdělávací plány jsou sestavovány na začátku školního roku s rodiči a zahrnují cíle podle individuálních potřeb žáků. Je potřebné, aby se k žákům přistupovalo individuálně. Respondentka č. 11 uvedla: „*Nemůžeme pro všechny žáky např. zvolit stejný pracovní list, musíme brát v potaz jeho stupeň postižení, volíme pouze činnosti, které jsou úměrné k jeho stupni postižení.*“ Je velmi důležité, aby nejen učitelé dokázali rozlišit potřeby pod požadavků žáka. Je nutné mít nastavené hranice a řád. Důležitou roli zde samozřejmě hraje komunikace.

Dostupnost škol: Dostupnost speciálních škol a stacionářů je omezená a žáci často nejsou přijímáni přednostně, což je problém při jejich další integraci a vzdělávání. Respondenti uvádí, že situace je lepší, avšak neustále jsou naplněné kapacity ve speciálních školách a rodiče vozí tyto jedince mnohdy několik desítek kilometrů. Tudíž jsou názoru, že je stále potřeba navýšení počtu speciálních škol a možností vzdělávání těchto žáků či v budoucnu klientů.

Podpora výuky a rozvoje

Podpora: V případech, kdy si respondenti uvědomovali jakoukoli podporu, nejvíce hodnotili finanční podporu. Respondent č. 9 uvedl, že: „*Rozhodně se zlepšilo financování. Na jednu stranu jsou lépe placeni asistenti pedagogů a je o to vcelku dost velký zájem, ale na druhou stranu došlo ke snížení požadavků pro přijetí na tuto pozici.*“ (Resp. 9) Mezi další podporu patří vzdělávání a semináře, jak uvedla respondentka č. 4.

Strategie: Úspěšné strategie zahrnují trpělivost, strukturu výuky, a jasné definování rozvojových cílů. Respondentka č. 2 považuje za úspěšnou strategii vytvoření prostředí, kde se dítě cítí dobře a spokojeně. Za úspěšnou strategii považuje respondentka č. 3 nastavení hranic,

řád a důslednost. Samozřejmě podle možností každého žáka. Používání piktogramů, komunikačních obrázkové systémů a znakové řeči, vizuálních pomůcek dle potřeb žáků jsou hlavní strategie respondentky č. 1 a 5. Úspěšné strategie zahrnují prvky neformálního vzdělávání, činnostní učení, Montessori pedagogiku a další přístupy. (Resp. 6)

Pomůcky: Pomůcky jsou individuální a zahrnují různé vzdělávací nástroje, vizuální pomůcky. *Výuka musí být co nejvíce názorná. Snažím se, aby si děti mohly vše osahat. Když se učíme o přírodě, jdeme ven, když se učíme o zvířatech, jdeme na farmu.* (Resp. 3) Stále narůstá využívání technologických pomůcek, jako jsou interaktivní tabule a výukové programy. Respondentka č. 10 uvedla: „*Skvělé jsou interaktivní tabule, bez kterých si dnes vyučování ani nedovedu představit!*“ (Resp. 10) Velmi často se v rozhovorech opakovalo používání tabletů. Žáci na technologické pomůcky reagují velmi pozitivně a učitelé v nich vidí také značnou výhodu v usnadnění výuky. Avšak je potřeba to regulovat, aby žáci nevyužívaly například tablety neustále, proto je také důležitá komunikace s rodiči.

Spolupráce a prostředí

Spolupráce s rodiči a týmem: Spolupráce s rodiči a týmem je klíčová. Ve škole se konají pravidelná setkání týmů, která mají žáka na starosti. Respondenti velice zdůrazňují důležitost spolupráce s rodiči. Jelikož je potřeba informovanost z obou stran.

Zřizovatel: Školy jsou často zřizovány pod městy, kraji, popřípadě soukromé školy například pod Diakonií.

Ideální prostředí: Ideální prostředí zahrnuje třídy rozdělené na klidovou, výukovou a herní část, prostory pro relaxaci, individuální práci, a další specializované místnosti. Na tomto se shodla většina respondentů.

Zlepšení: Respondenti často uváděli, že je potřeba mít lepší výukové prostory, navazování ve vzdělávání. Respondentka č. 1 uvádí, že je potřeba zlepšit podporu rodin. Dle respondentky 10 je potřeba zlepšení v propojenosti školní, zdravotnické a sociální části. Mezi další potřeby zlepšení patří například vzdělanost pedagogů, financování, dostupnosti a počtu škol. Respondentka 7 uvádí, že je nutné zlepšit umístění žáků, kteří mají agresivní projevy chování, po ukončení školní docházky.

Speciální výukové prostory a další aktivity: Speciální výukové prostory zahrnují rehabilitační místnosti (Snoezelen), hrací kouty, speciálně utvořené třídy. Mezi aktivity můžeme zařadit různé kulturní akce, školní výlety, školy v přírodě, odpolední kroužky, terapie jako je například

canisterapie, muzikoterapie a mnoho dalších. Je zjevné, že pro tyto žáky je široké spektrum aktivit, které mohou využívat, samozřejmě s ohledem na jejich individuální možnosti a potřeby.

7.11 Závěr výzkumu

Dle zodpovězených tazatelských otázek získáváme také odpovědi pro výzkumné otázky, které byly stanoveny před začátkem výzkumného šetření. Hlavní výzkumná otázka byla stanovena „Jaké nejvýznamnější změny pocítují speciální pedagogové ve speciálním vzdělávání?“ Pokud bychom hodnotili změnu či vývoj v podpoře na úrovni státu, tak stále není na takové úrovni, jaké by měla být. Je potřeba, aby rostla vzdělanost pracovníků, vznikaly nové, lepší prostory, na což není dostatek finančních prostředků. To by zlepšilo úroveň vzdělávání a komfort jak pro pracovníky, tak pro žáky. Zájem o to, stát se asistentem pedagoga neustále roste, avšak se snižují nároky k vykonávání této práce. Momentálně stačí k vykonávání této profese pouze střední škola s maturitním vysvědčením, společně kurzem asistenta pedagoga. Mezi významné změny patří využívání technologických pomůcek. Mnoho pracovníků si již neumí výuku bez různých technologií představit, avšak stále se využívají osvědčené metody a pomůcky. Za největší změnu respondenti uvedli především svůj osobní růst. Kdy více pochopili individualitu těchto žáků. Pocítili také větší vzdělanost a pochopení.

VVO 1- Mají speciální pedagogové pozitivní pohled na proces inkluze a integrace žáků se speciálními potřebami do běžných škol? Ne, speciální pedagogové mají spíše negativní pohled na proces inkluze. Avšak několikrát uvedli, že myšlenka inkluze je dobrá, bohužel v praxi těžko uskutečnitelná. Respondenti se shodli v tom, že v individuálních případech je proces inkluze možný. Jsou názoru, že dětem je u nich ve speciálních školách dobře, pracovníci jsou lépe proškolení a připravení oproti pedagogům a asistentům na běžných školách. Někdy je nemožné, aby dítě bylo plně začleněno do společnosti, v případě těžkého mentálního postižení. Neustále jsou vnímány rozdíly, ať je strany žáků, či rodičů. Pokud však mluvíme o lehčích formách či tělesným handicapem, tak zde jsou speciální pedagogové k inkluzi pozitivně nakloněni.

VVO 2 – Kde pocítují speciální pedagogové největší potřebu zlepšení? Z interpretace dat je zjevné, že mezi největší potřebu zlepšení patří lepší výukové prostory pro žáky, ať už se jedná o vhodnější vybavení nebo o speciálně zřízené místnosti. Důležitým bodem zlepšení je také celková dostupnost škol. Ačkoli počet škol narostl, stále jich není dostatek. Kapacity speciálních škol jsou neustále naplněny a žáci mnohdy dojíždí ze svého bydliště i několik

desítek kilometrů. Mezi to patří i možnost dalšího vzdělávání, kam mohou tito jedinci po ukončení školní docházky docházet. Ačkoli mají možnosti jako jsou stacionáře či chráněné bydlení, i zde není dostatek místa pro tyto jedince. Zlepšit je také potřeba informovanost, vzdělanost a financování. Dalším bodem je lepší propojenost školní, zdravotnické a sociální části. V neposlední řadě také lepší podpora pro rodiny s dětmi se speciálními potřebami.

VVO 3 – Využívají speciální pedagogové technologický pokrok ku svému prospěchu? Respondenti na technologické pomůcky reagují velmi pozitivně, stejně tak žáci. Samozřejmě se nevzdávají pomůcek, které jsou osvědčené a stále dobře fungují při výuce a rozvoji těchto dětí. Určitě některé technologické pomůcky, jako jsou tablety, usnadňují pracovníkům výuku. Stále je však důležitá komunikace s rodiči, aby žák nebyl na tabletu neustále. Proto, když využívají tablety doma, snaží se je poté ve škole omezit a naopak. Velmi pozitivně reagují pracovníci na interaktivní tabule. Pro žáky je možnost využívání technologií velice zábavou části při výuce.

VVO 4 – Převažují ve speciálních školách žáci vzdělatelní podle dílu I či II rámcového vzdělávacího programu? Respondenti odpovídali různě. Z tohoto výzkumu vyšlo, že žáci spadají jak do I., tak II. dílu. Celkově 5 respondentů uvedlo, že ve škole mají spíše žáky v I. Dílu, stejně tak 5 respondentů odpovědělo, že žáci spadají spíše do II. dílu. Jedna respondentka odpověděla, že je to tak přibližně stejně. S tím, že 2 respondentky uvedly, že záleží také na období, ale momentálně to mají tak, jak zmínily. S tímto lze propojit i otázku inkluze a integrace. Respondenti se téměř shodli v názorech na inkluzi, i když se potýkají s různými typy postižení.

7.12 Diskuse

Diskusi bych věnovala získaným výsledkům. Speciální pedagogika se v průběhu let vyvíjela. Po rozhovorech s respondenty, je zjevné, že si pokrok uvědomují hlavně u sebe. Měnila se legislativa a přístupy ke vzdělávání. Velkou výhodou v dnešní době jsou technologické pomůcky, pokud jsou využívány správným způsobem. Mnoho respondentů uvedlo, že technologické pomůcky usnadňují výuku a žáci na ně reagují pozitivně. Je však zde riziko závislosti. V dnešní době celkově technologie patří k běžnému životu. Věřím, že v rámci vzdělávání mohou mít pozitivní dopad na výuku. Avšak je zde důležitá komunikace mezi týmem a rodiči. Je potřeba regulovat jejich používání, pokud žák využívá například tablety ve škole, není vhodné, aby je využíval i doma.

Je potřebné, aby se navýšil počet speciálních škol. Respondenti uváděli, že mezi školami je dlouhá dojezdová vzdálenost a kapacita je každoročně naplněna. Určitě by speciálním školám pomohlo i lepší financování na různé pomůcky a vybavení. Je velmi pozitivní, že respondenti neuvedli nic na způsob komunikace mezi rodiči či týmem. Je zjevné, že toto funguje na vysoké úrovni. Další položkou, která je k zamyšlení je nastavení celoživotního vzdělávání. Je pravda, že mnohdy si lidé neuvědomují, že tito jedinci mohou potřebovat podporu celý svůj život. Pokud žáci nemohou docházet na jednoleté či dvouleté obory, (jako jsou různé pomocné práce, zahradnictví a podobně) a nemohou se nadále se v tomto odvětví rozvíjet, zůstávají s rodiči doma. I zde by byla potřeba úprava či rozšíření stacionářů či chráněného bydlení. Respondenti uvedli, že některé organizace tyto jedince podporují, což je dalším krokem ke zlepšení této situace.

Mezi další téma, které je potřeba zmínit je integrace a inkluze. Respondenti se spíše přiklání k tomu, aby žáci se speciálními potřebami byli ve speciálních školách než v běžných. Jsou i případy, kdy inkluze může být žádoucí, například když dítě má tělesný handicap či některou z poruch učení, kam spadá například dysgrafie. U mnoha jiných případů, pokud se jedná například o těžké mentální postižení, může nastat hned několik problémů. Žáci pocítí rozdílnost a nejsou schopni ji přijmout, ať už ze strany dětí se speciálními potřebami, tak dětí, kteří nemají žádné znevýhodnění. Rodiče mohou tyto žáky také vnímat negativně, jakožto „brzdu“ pro jejich „zdravé“ dítě. Mezi další negativní položkou může být nevzdělanost pedagogů. Pedagogové v běžných školách nejsou mnohdy proškoleni na jednotlivé situace, které mohou nastat při výuce žáků se speciálními potřebami. Žáci se speciálními potřebami potřebují především individuální přístup, proto se ve speciálních školách cítí mnohem lépe. Integrace a inkluze je žádoucí jen v určitých případech. Není vhodné prosazovat inkluzi za každou cenu. Je nutné se nad tímto tématem dobře zamyslet, pochopit individualitu každého žáka a rozhodovat se podle nejlepšího úsudku.

8 ZÁVĚR

V této bakalářské práci se autorka práce zaměřila na vývoj speciálních škol v České republice od poloviny 20. století až po současnost. Analyzovala klíčové milníky, legislativní změny, pedagogické inovace a současné trendy v oblasti speciálního vzdělávání. Na základě teoretických a experimentálních zjištění můžeme formulovat několik závěrů.

Historický vývoj speciálních škol v České republice byl ovlivněn širokou škálou faktorů, včetně změn v legislativě a politickém režimu. V polovině 20. století byly speciální školy často segregované instituce, zaměřené na oddělené vzdělávání dětí s různými typy postižení. Postupně se však začal prosazovat trend inkluzivního vzdělávání, podporovaný jak novými pedagogickými přístupy, tak legislativními změnami.

Legislativa hrála klíčovou roli v transformaci speciálního školství. Zásadními momenty byly zejména změny v roce 1948, které formovaly poválečné školství, a dále reformy po roce 1989, které přinesly nové možnosti pro inkluzi dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Významný byl také školský zákon č. 561/2004 Sb., který zakotvil právo na rovný přístup ke vzdělání.

Současný stav speciálního školství v České republice reflektuje jak historické zkušenosti, tak moderní pedagogické přístupy. Speciální pedagogika se rozvinula do různých oborů, včetně somatopedie, surdopedie, tyflopédie, logopedie, psychopedie a etopedie, které se specializují na různé druhy postižení a specifické potřeby žáků. Rámcové vzdělávací programy pro speciální vzdělávání se snaží zajistit co nejlepší podmínky pro rozvoj každého dítěte.

Experimentální část práce poskytla hlubší pohled na konkrétní aspekty speciálního vzdělávání. Obsahovala metodologii výzkumu, sběr a vyhodnocení dat a etické aspekty výzkumu. Kvalitativní výzkum, založený na rozhovorech, odhalil praktické zkušenosti a výzvy, kterým čelí speciální pedagogové i jejich žáci.

Na základě zjištěných dat můžeme konstatovat, že i přes pokroky v inkluzivním vzdělávání zůstávají některé výzvy. Patří sem například nutnost dalšího vzdělávání učitelů, zajištění dostatečných zdrojů a podpůrných služeb, a také potřeba individuálního přístupu ke každému žákovi.

Tato práce přispěla k pochopení komplexního vývoje speciálních škol v České republice a poskytla základ pro další výzkum a praxi v této oblasti. Budoucí výzvy budou vyžadovat

pokračující úsilí v oblasti legislativy, pedagogické praxe a výzkumu, aby byly zajištěny co nejlepší vzdělávací příležitosti pro všechny děti se speciálními potřebami.

POUŽITÁ LITERATURA

BAJO, I.; VAŠEK, Š. 1994. *Pedagogika mentálne postihnutých (Psychopédia)*. 1. vyd. Bratislava: Sapiencia. ISBN 80-967180-1-0.

ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2002. ISBN 80-7251-104-1.

EDELSBERGER, L. et al. *Defektologický slovník*. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.

EDELSBERGER, Ludvík a František KÁBELE. *Speciální pedagogika pro učitele prvního stupně základní školy: vysokoškolská příručka pro studenty pedagogických fakult studijního oboru 76-11-8 Učitelství pro 1.*

FINKOVÁ, D. a kol. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 1. díl*. 1. vyd. Praha, Federace rodičů a přátel sluchově postižených 1997.

HUTYROVÁ, M., RŮŽIČKA, M., SPĚVÁČEK, J. *Úvod do speciální pedagogiky osob s psychosociálním ohrožením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3726-2.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Kapitoly z logopedie II a III*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-62-1.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1110-9.

MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN isbn80-7178-771-x.

MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. vyd., rozš. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-60-5.

NĚMEC, Z. a kol. *Asistent pedagoga v inkluzivní škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014.

NĚMEC, Z. a kol. *Asistent pedagoga v inkluzivní škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN: 978-80-7315-198-0

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 2003. ISBN 80-244-0646-2.,

RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-322-5.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016.,

SOVÁK, M. *Nárys speciální pedagogiky*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1986.,

SOVÁK, Miloš. *Nárys speciální pedagogiky*. 4. uprav. vyd. Knihnice speciální pedagogiky. Praha: SPN, 1980.

ŠAUEROVÁ, Markéta, Klára ŠPAČKOVÁ a Eva NECHLEBOVÁ. *Speciální pedagogika v praxi: [komplexní péče o děti se SPUCH]*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4369-1.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 81-7178-506-7.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 81-7178-506-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007.

UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA (PRAHA, Česko). *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. 1990. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1990. ISSN 1211-2720

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2.

VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta, 2007. ISBN 978-80-7320_099_2.

VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0602-6.

VOCILKA, Miroslav. *Integrace sociálně a zdravotně handicapovaných a ohrožených dětí do společnosti..* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 1997.

VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I. 2.*, přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4573-6.

VOMÁČKOVÁ, Helena a kolektiv. *Výzkumný pohled na inkluzi a její determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2015. ISBN 978-80- 7414-933-7.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Vyd. 12. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0875-4.

Legislativní zdroje:

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Vyhláška č. 127/1997 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách.

Zákon š. 95/1948 Sb. ze dne 21. dubna 1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon).

Zákon č. 31/1953 Sb. Zákon o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon)

Zákon č. 168/1968 Sb. Zákon o gymnasiích

Zákon č. 564/1990 Sb. Zákon České národní rady o státní správě a samosprávě ve školství

Zákon č. 139/1995 Sb. Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění zákona č. 190/1993 Sb. a zákona č. 256/1994 Sb.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Internetové zdroje:

ASNEP - Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel [online]. [cit. 20.04.2024] Dostupné z: <https://www.asnep.cz/>

JEŘÁBEK Jaroslav, TUPÝ Jan, a. kol., Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální [online]. [cit. 15.05.2024] Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-specialni-vzdelavani/>